

הליכות שדה

גליון מס' 185

איור תשע"ד

יו"ל ע"י

המכון לחקר החקלאות עפ"י התורה

המכון לחקר החקלאות עפ"י התורה

משרדים: ת.ד. 155 יד בנימין 76812
 טל: 08-8594099
 המחלקה ההלכתית: רח' המלמד 1 הר
 נוף, ירושלים טל: 02-6517793
 המחלקה המדעית: מכון וולקני
 ת.ד. 6 בית דגן 50525
 טל: 08-9683349
 חוות גידול ונסיונות: שערי אברהם
 צומת "ראם" (מסמיה)

כתובת:

מערכת "הליכות שדה"
 מכון לחקר החקלאות עפ"י התורה
 ת.ד. 155 יד בנימין מיקוד 76812
 טל: 08-8594099 פקס: 08-8592737
 כתובת בירושלים:
 בית מדרש גבוה להלכה בהתישבות החקלאית
 רח' המלמד 1 ת.ד. 34057 ירושלים 91340.
 טל: 02-6488888, פקס 02-6522010
 העורך: הרב א. שלנגר
 בסיוע: המועצה האזורית נחל שורק,
 משרד המדע מינהל התרבות.

***

המאמרים הם על דעת כותביהם בלבד פרט
 ל"חוזר ההלכתי" שמבטא את עמדת המכון.
 אין המערכת אחראית לתוכן המודעות ולסגנון
 נן ואין בפירסומן הסכמה על כשרות המוצרים.

***

נא לשמור על הגליונות מפני דברי תורה
 שבהם.

בית מדרש גבוה להלכה בהתישבות החקלאית

מיסודו של
 הרה"ג הרב **קלמן כהנא** זצ"ל
 בראשות
 הרה"ג הרב **יוסף אפרתי** שליט"א

- מכון ללימודי מצוות התלויות בארץ
- ע"ש ר' חיים קהן ז"ל.
- קרן לחילול מעשר שני (קרן המעשרות)
- כולל "קנין אברהם" ע"ש ה"ר אברהם הררי ז"ל
- כולל "מאור יצחק" ע"ש ר' יעקב יצחק בודנר ז"ל
- כולל "נאות אריה" ע"ש הגה"צ ארי' לוי זצ"ל.
- כולל ללימוד וללמד - אור אברהם
- כולל יום שישי

רשת כוללי ערב

"אהל שרה" - הר נוף
 "בית מאיר ומרדכי" - רמות ג'
 "דעת משה" - בית שמש
 "דרשו ה' ועוזו" - ביתר
 "היכל הלשם" - רמות א'
 "משכן רותם" - קרית ספר
 "משנת משה" - אחוזת ברכפלד
 "נתיב גרשון" - רמת בית שמש
 "שם משמעון" - מרכז ים
 "תפארת צבי" - תל ציון

תוכן הענינים

6..... דרכי נתינת מעשר עני
הרב יהודה קנר

15..... שנות ערלה באילן שנעקר וחזר ונטעו
הרב פינחס וקנין

22..... משניות שביעית עם פירוש דברי שיר

29..... שמיטה ברפת ק. חפץ חיים
ר' שמאי צור

25..... אילנות שבחשש איסור כלאים - רשימה
הרב שאול רייכנברג
ד"ר משה זקס

31..... לוח אחוזי ערלה לפירות הקיץ
ד"ר משה זקס

דרכי נתינת מעשר עני*

הרה"ג יהודה קנר שליט"א - רב הגבעה הדרומית מודיעין עלילת

א. האם חייב לתת את הפירות שהפריש או שיכול לתת דמיהם

המפריש מעשר עני חייב לתיתו לעני. ויכול לתיתו לגבאי צדקה ומקיים בזה מצות נתינה, כן הוכיח החור"ד בסימן קס' סק"י ממעשה דר"ג וזקנים (ב"מ יא:) שהקנה את פירות המעשר עני לר"ע ופירש"י שהיה גבאי צדקה.

בתשובת הרדב"ז ח"א סימן שמ' הביא תשובת מהר"י קורקוס (והובאה גם בשו"ת אבקת רוכל סימן טז) שכתב שיש מקומות שנהגו שאת מתנות הכהונה – זרוע לחיים וקיבה, לא היו נותנים בעצמם לכהן אלא נותנים תמורתם פרוטה אחת לכהן. והמהר"י קורקוס האריך להוכיח מכמה סוגיות שחייבים לתת את המתנות עצמם ולא מקיים מצות נתינה בדמיהם. הרדב"ז שם כתב לקיים המנהג שאם הכהן מסכים לקבל דמים אמרינן מה לי הן מה לי דמיהן ומקיים מצות נתינה. והסוגיות מהן מוכח שצריך לתת דוקא את המתנות עצמן מדברות באופן שאין ידוע שהכהן מסכים לקבל דמים. והביא שכתב בעל ה"ג שאם ניחא לכהן לקבל בשר אחר במקום המתנות הרשות בידו. וכן כתב הרדב"ז גם בפירושו על הרמב"ם פ"ט מהלכות ביכורים ה"ז. החזו"א מעשרות סימן ח' הכריע כדעת מהר"י קורקוס שאינו רשאי לתת הדמים, וכתב שכן מוכח מהרשב"א והריטב"א גיטין דף ל'.

ויש להקשות ממה שכתב הרמב"ם פ"ט מביכורים ה"ז, ומקורו מחולין קלד' ע"ב, מקום שאין בו כהן מעלה המתנות בדמים ואוכלן מפני הפסד כהן ויתן הדמים לכל כהן שירצה. ע"כ. וקשה כיצד מקיים בזה מצות נתינה הא לא מקיים ע"י נתינת דמים. ובצפנת פענח (פ"א ממתנ"ע) הקשה כן ותירץ דמיירי במכירי כהונה. וקשה לומר כן שהרי הרמב"ם כתב שיתן לכל מי שירצה, ואם מדובר במכירי כהונה הרי חייב לתת דוקא למי שרגיל לתת לו. ובדרך אמונה בביאור ההלכה כתב שמבואר בחזו"א שהיכא שכל הכהנים מסכימים יכול לאכול הפירות, וכה"ג מסתמא מסכימים, וצריך להעלותם בדמים שמסתמא רק על דעת כן מסכימים הכהנים. והוסיף שאפשר שמקימים בכך מצות נתינה שכיון שכולם מסכימים הוי כאילו זיכה להם. ואת"ל שלא קיים מצות נתינה מ"מ י"ל שהוא תקנה דרבנן לטובת הכהנים. עכ"ד. וצ"ע במה שכתב דהוי כאילו הקנה, שהרי לא עשה מעשה הקנאה ואיך יהיה קנין. גם מה שכתב שהוא תקנה דרבנן צ"ע, שבגמ' לא משמע שיש כאן תקנה חדשה.

* שיעור שנאמר ביום העיון של בית המדרש

ויש לבאר דין זה ע"פ דברי הר"ן. בחולין קל' ע"ב אר"ח המזיק מתנות כהונה או שאכלן פטור מלשלם. . . תא שמע הרי שאנסו בית המלך גרנו אם בחובו חייב לעשר (רש"י: ממקום אחר וליתן לכהן שהרי הוא כמוכר) . . . שאני התם דקא משתרשי ליה [שמרויח]. והקשו תוס' הא גם באכלן משתרשי ליה שחסך לעצמו אוכל אחר ואעפ"כ פטור, ותירצו שיכול לומר הייתי מתענה. והר"ן (מד: בדפי ר"ף) הקשה על תירוצם מדין ראשית הגז שצבען וקנאן ע"כ בשינוי שמבואר שפטור מלתת (חולין קלה.), והרי משתרשי ליה ולא שייך במקרה זה תירוצ' תוס'. והר"ן כתב לישב הקושיא: כל שנתכוין ליקח מתנות כהונה לעצמו ושינה אותן בצביעה או אכלן שוב אינו משלם אע"ג שמשתרשי ליה הפקיע מצותו וחייב ממון אין בהן, אבל אנסו בית המלך את גרנו בחובו כיון שלא הפקיע הוא את חובו ומשתרשי ליה עדיין מצותו עליו דמה לי הן מה לי דמיהן. עכ"ל.

ונראה שהלכה כהר"ן, דברמב"ם פ"ט מביכורים הי"ד כתב דמתנ"כ שמכרן פטור, והקשה מהר"י קורקוס הא משתרשי ליה שהרי קיבל דמיהן. ותירץ ע"פ הר"ן שכוין שנתכוין לגוזלם אע"פ שמשתרשי ליה פטור. וכן כתב בקצה"ח סימן קז' סק"ו. ובשו"ע יו"ד סימן סא' סל"א פסק כרמב"ם. (וע"ע רמב"ם פ"י מביכורים ה"ח ובתש' רדב"ז ללשונות הרמב"ם סימן קעד' ביאר דברי הרמב"ם ע"פ הר"ן).

הנה מבואר בר"ן שמקיימים מצות נתינה גם כשאינו נותן את הפירות עצמם ואמרינן מה לי הן מה לי דמיהן, וקשה על מה שכתב מהר"י קורקוס דלא אמרינן כן. ומצאתי בקה"י גיטין סימן כב' שהקשה כן. ותירץ שכל שהמתנות קיימות הרי הן ממון השבט ולא זכה בהן כהן מסויים, וע"כ לא נפטר ממצות נתינה ע"י שנותן הדמים לכהן מסויים שהרי את המתנות לא נתן והם נשארו ממון השבט, ולא פקע ע"י נתינת דמים לכהן שהרי המתנות קיימות. ודברי הר"ן נאמרו במקרה שהמתנות אינן קיימות בעין (שהרי לקחום בית המלך) ובהם מקיים מצות נתינה גם ע"י נתינת הדמים.

ועפ"ז מבואר מה שכתב הרמב"ם שבמקום שאין כהנים יכול לאכול הפירות ולתת אח"כ דמיהם לכהן, שכוין שאין כהנים רשאי לאכול הפירות כדי שלא יתקלקלו ויפסידו הכהנים, ומאחר שהפירות אינם קיימים בעין מקיים מצות נתינה על ידי נתינת הדמים, שהרי לא התכוין לגוזלם.

ב. המפריש כמות מועטת של מעשר עני

המפריש מעשר עני מכמות קטנה של פירות, נמצא שהמע"ע הוא מועט מאד, ופעמים רבות הוא חלק פרי כגון חצי עגבניה או מספר קטן של פירות, נראה שבמציאות בימינו כמעט ולא ניתן לתיתם בתורת מעשר עני לעני, שבדרך כלל העני יסרב לקבל כמות כזו של פירות, והנתינה עצמה עלולה לגרום לעני לבזיון גדול אף אם יסכים

לקבל הפירות. וברמב"ם פ"ו ממתנ"ע הי"ז כתב שצריך להודיע לעני שהפירות שנותן הם מעשר עני. ונראה שכיון שהנתינה להם אינה אפשרית או כרוכה בבזיון עבורם, אין חיוב לתת להם הפירות. וע"כ נראה שיכול להעלות הפירות בדמים (להעריך את שוויים) ולאחר שידע את שוויים יכול לאוכלם ואח"כ לתת הדמים לעניים. (ואינו צריך להקנות הפירות לעניים ע"מ לקיים בכך מצות נתינה כמו שיבואר לקמן, הואיל ובמקרה זה אין חיוב נתינה, שבאופן שאינו מחוייב לתת לעני את הפירות בעצמם גם אינו מחוייב להקנות לו את הפירות ע"מ לקיים בכך מצות נתינה).

ג. המפריש כמות גדולה של פירות

באופן זה מסתבר שקיימת אפשרות מעשית לתת הפירות עצמם לעני, וע"פ המתבאר לעיל בכה"ג אין רשאי לתת הדמים ולהשאיר לעצמו את הפירות. אולם יכול להקנות את הפירות בקנין לעני ועי"ז לקיים מצות נתינה ואינו צריך לתת את הפירות בידו ממש, וכמבואר בגיטין דף ל ע"א. ויכול להקנות אף בלי ידיעת העני, שהרי זכות היא לו וזכין לאדם שלא בפניו. והנה המזכה לעני ע"י שאדם אחר יגביה הפירות עבור העני, בודאי יועיל, אבל פעמים רבות הדבר קשה וכגון שהפירות מרובים או כגון שקשה להביא אדם אחר למקום הפירות.

ולכאורה יכול לזכות לעני ע"י קנין חצר, שיקנה לו את מקום הפירות ונמצא שהפירות מונחים בחצירו של העני. ולשם כך מספיק שאדם אחר יתן פרוטה לבעל הבית לשם הקנאת המקום לעני. אמנם בדרך זו יש פקפוק, שהחצר אינה משתמרת לדעת העני המקבל, ודעת השו"ע (ח"מ סי' ר' ס"א וסי' קצח' ס"ה) שגם כאשר יש דעת אחרת מקנה, ולא רק בזוכה מהפקר, צריך שתהיה החצר משתמרת לדעת המקבל. ודעת הרמ"א שם שרק בזכיה מהפקר צריך משתמרת לדעת הקונה, אבל בדעת אחרת מקנה, היינו כשאחד מקנה לחברו חפץ, אין דין שתהיה החצר משתמרת לדעת המקבל. וכתב שם הש"ך שדעת רוב הפוסקים כשו"ע והוי ספיקא דדינא. נמצא שא"א לסמוך על קנין זה.

והנה בנתינה"מ סי' ר' סק"ג כתב שכל מקום מוקף מחיצות, אף שאינו נעול במנעול, נחשב לחצר משתמרת, ואף כלים כיון שיש להם מחיצות דינם כחצר משתמרת. אך אין הדבר מוסכם, שבספר המקנה (על מסכת קידושין, קונט"א סי' ל' ס"ק טו') כתב שרק כשמוקף מחיצות ונעול במנעול הוא משתמרת. וכן משמע ברש"י קדושין דף מד' ע"ב ד"ה ניעור אינו גט: . . . דסתם חצר משתמרת על פי הבעלים שגדרה סביב ופותח ונועל. עכ"ל. ועוד שראיית נתינה"מ היא מהמבואר ברשב"א שכלי קונה מטעם חצר, והקשה הנתיבות הא אינו משתמר, וליכא למימר שקונה מדין עומד בצד שדהו, שהרי כתב הרמ"א ריש סי' ר' שדוקא בעומד בתוכה. והוכיח מכאן שמכיון שיש לכלי מחיצות נחשב חצר משתמרת. אך בסוף סי' רב' כתב הנתינה"מ דדוקא במציאה צריך

דרכי נתינת מעשר עני/ הרב קנר

עומד בתוכה אבל במקח וממכר מספיק עומד בצידה, עיי"ש. ולפי"ז ראייתו מכלי אינה מוכרחת, שהגמ' לגבי קנין בכלי, מיירי בדעת אחרת מקנה, שאחד מקנה לשני, ולא במציאה.

ולכאורה יכול להקנות הפירות בקנין אגב, שיקנה (או ישכיר) מעט קרקע ואגב הקרקע יקנה את הפירות. אולם גם בזה יש פקפוק, שברמ"א סי' רג' ס"א כתב שטובת הנאה אינה ממון ואינה נקנית בחליפין, ומקורו מבעל העיטור (הביאו הש"ך שם) ושם כתב כן גם לענין קנין אגב, והרי במעשר עני יש לבעל הבית רק טובת הנאה.

נמצא שגם בקנין חצר וגם בקנין אגב יש פקפוק האם אפשר להקנות על ידיהם מעשר עני.

ונראה שאם יקנה ע"י שני הקנינים, גם בקנין חצר וגם בקנין אגב, יועיל בודאי ואף שכאמור בכל אחד לבדו הוא ספק. דהנה בב"מ יא' סע"א איתא מעשה בר"ג וזקנים שהיו באים בספינה אמר ר"ג. . . ועישור אחר שאני עתיד למוד נתון לעקיבא בן יוסף כדי שיזכה בו לעניים ומקומו מושכר לו. מבואר שהקנה מעשר לר"ע על ידי שהקנה את מקומו. והקשתה הגמ' הרי אין המקום משתמר לדעת ר"ע וא"כ הוא חצר שאינה משתמרת לדעת המקבל שאינה קונה בקנין חצר ואיך קנה ר"ע. ותירצו שהקנה בקנין אגב. (ושם פקפוקו בזה כיון שהיו טובת הנאה ואינה נקנית בחליפין). ורב פפא תירץ שקנו בקנין חצר, ואע"פ שהחצר אינה משתמרת לדעת המקבל, מ"מ בדעת אחרת מקנה לא צריך חצר המשתמרת לדעת המקבל, ורק בזוכה מהפקר על ידי קנין חצר צריכה החצר להיות משתמרת. נמצא שאת מעשה דר"ג וזקנים אפשר לפרש בשני אופנים, או שקנו בחצר (וא"כ צ"ל שבדעת אחרת מקנה לא בעינן חצר משתמרת), או שקנו בקנין אגב (וא"כ צ"ל שטובת הנאה נקנית באגב). ומ"מ חייבים לומר שקנו באחד משני הקנינים האלו. נמצא שאם יעשה את שני הקנינים בודאי קנה, אף שכל אחד לעצמו אינו ברור שקונה.

ולכא' נראה בביאור הגר"א שלא יועיל אף אם יעשה גם קנין חצר וגם קנין אגב, שהגר"א בחו"מ סי' רג' סק"ז הקשה כיצד יסביר השו"ע את המעשה בר"ג וזקנים, שהרי השו"ע סובר שחצר קונה רק במשתמרת ואף כשיש דעת אחרת מקנה, וא"כ לפי מה שכתב הרמ"א בסי' רג' שטוה"נ אינה נקנית בחליפין ואגב אין ביאור למעשה דר"ג וזקנים (שהרי אין לפרש שקנה בקנין חצר ולא בקנין אגב). וכתב הגר"א שצ"ל שר"ג וזקנים ס"ל דטוה"נ ממון ולא קי"ל כוותיהו בזה. ולפי"ז למאי דקי"ל דטוה"נ אינה ממון לא יועיל לדעת השו"ע להקנות מעשר עני לא בקנין חצר כנ"ל (כיון שאינה משתמרת לדעת המקבל) ולא בקנין אגב (כיון שטוה"נ אינה נקנית באגב). ואף אם יעשה את שני הקנינים לא קנה.

אמנם הגר"א סיים: וצ"ע ועיין ש"ך. עכ"ל. היינו שתירוך זה הניח בצ"ע ושלח לדברי הש"ך. ונראה שכונתו למש"כ שם הש"ך דאף למ"ד טוה"נ אינה ממון מועיל קנין אגב שלא כדברי הרמ"א, ודוקא בחליפין לא מהני, שמתנות כהונה כתוב בהן נתינה וחליפין הוא דרך מקח וממכר ולא דרך נתינה. (ויש להוסיף שכן מוכח ברמב"ם שפסק [תרומות פ"ב ה"ט"ו ופ"ב מגניבה ה"ו ופ"ה מאישות ה"ו] טוה"נ אינה ממון, ובהלכות מעשר שני פ"א ה"א כתב שיכול לזכות מעשר לכהן בקנין אגב אע"פ שאינו יכול לזכות בחליפין). ולפי"ז צ"ל בדעת השו"ע שרבן גמליאל הקנה באגב (וכש"ך), ולרמ"א צ"ל שהקנה בחצר, והרמ"א לשיטתו שסובר שבדעת אחרת מקנה מועיל קנין חצר אף שאינה משתמרת לדעת המקבל. ומבואר כן בביאור הגר"א שם בליקוט שכתב שהרמ"א (שכתב טוה"נ אינה נקנית באגב) לשיטתו בסי' ר' שחצר שאינה משתמרת למקבל קונה בדעת אחרת מקנה. נמצא שלדינא מסכים הגר"א שאם יקנה בשני הקנינים-קנין חצר וקנין אגב, בודאי יועיל וקנה.

ובביאור מחלוקת הרמ"א והש"ך האם מועיל קנין אגב בטוה"נ למ"ד אינה ממון, עיין בקהילות יעקב ב"מ סי' יז'.

העולה מהדברים שאם יעשה גם קנין חצר וגם קנין אגב, בודאי יקנה העני את פירות מעשר העני.

ד. דרך ההקנאה

אם הפירות מונחים ע"ג קרקע ישכיר את מקומם לעני [או לגבאי צדקה] ע"י שאדם אחר יתן לו פרוטה לשם שכירות זו, ובעל הבית יאמר שאגב שכירות הקרקע הוא מקנה את הפירות לעני [או לגבאי צדקה], ואם קנין אגב אינו מועיל, הוא מקנה בקנין חצר.

אם פירות מעשר העני מונחים בתוך כלי של בעה"ב לא יועיל להשכיר את הקרקע בלבד על מנת לקנות בקנין חצר, שמבואר בחו"מ סי' ר' ס"ה שכליו של מוכר ברשות קונה אין בעל החצר קונה בקנין חצר. ולכן כשמשכיר את הקרקע ישכיר גם את הכלי שבו מעשר העני אגב קנין הקרקע. (יש לציין שאף לשיטת הרמב"ם שחצר שכורה אינה קונה לשוכר מ"מ כאן יועיל כדמוכח ממעשה דר"ג וזקנים. ובביאור הדבר עיין ש"ך וקצה"ח סי' ריג' ובנתיחה"מ פתיחה לסי' ר'). ויאמר בשעה שמקבל את הפרוטה מחברו שמשכיר את הקרקע ואגבה את כל המטלטלין שבין הפירות לקרקע, ומקנה את הפירות בקנין אגב לעני. ואם קנין אגב אינו מועיל, מקנה בקנין חצר.

זכית הפירות, הקרקע והכלי לעני צריכים להיעשות ע"י אדם אחר. לזכות ע"י אשתו או בנו הגדול הסמוך על שולחנו הדבר תלוי במחלוקת המובאת בשו"ע אור"ח סי' שסו' ס"א, וע"כ מספק אין לזכות על ידם.

ה. קניית הפירות מהעני ותשלום עבורם

לאחר שזיכה את פירות מעשר העני לעני [או לגבאי צדקה] יכול לקחת את הפירות לעצמו ולזכות לעני (או לגבאי צדקה) את ערכם, ואינו צריך את רשות העני לכך. דמבואר בחו"מ סי' שנט' ס"ב: אסור לגזול אפילו ע"מ לשלם דבר יפה ממנו. ויש מי שאומר דהיינו שאין התשלומין בעין שאם הם בעין כיון שהם יפים מהדבר שלוקח זכות הוא להם וזכה להם ע"י אחר. עכ"ל. ומקורו מהרא"ש והביאו הטור. וכתב הש"ך מדקדוק לשון הטור שמה שמותר לקחת חפץ על מנת לשלם יפה ממנו, הוא דוקא חפץ שידוע בבירור שהבעלים עומד למוכרו ולכן זכות הוא לו. ובקצה"ח כתב שלא כדבריו אלא כל שאינו מחפצי ביתו מסתמא אינו מקפיד, והבעלים מסכים למכרו אם הקונה נותן דבר יפה הימנו. והנה בנידו"ד שהקנה מע"ע לעני נראה שלקצה"ח יכול לקחת את הפירות לעצמו ולזכות לעני בתמורה כסף בשווים אף בלא ידיעת העני. ואף לש"ך נראה שיכול לעשות כן שודאי מעדיפים העניים כיום לקבל כסף יותר מלקבל פירות הואיל ומצוי לקנות פירות, ובכסף יוכל העני לקנות מה שירצה. לאחר שזיכה את הכסף יתן אותו לעני או לגבאי צדקה שזיכה להם.

ו. האם צריך לזכות מיד כסף לעני

המחנ"א הל' גזילה סי' ה' כתב שיכול לקחת חפץ מחברו שלא בידעתו כמבואר בשו"ע הנ"ל ואם כונתו לשלם כסף לחברו אינו צריך לזכות לו מיד. ומה שכתב הרא"ש (ונפסק בשו"ע) שצריך לזכות הכסף מיד זהו דוקא ברוצה לשלם בשוה כסף ולא בכסף ממש. וראיתו היא מדברי הנמוקי יוסף במסכת מועד קטן (ט. מדפי הרי"ף) שמבואר שם בגמ' דף יז' ע"א שריש לקיש נידה אדם שלקח פירות מפרדס חברו שלא ברשות, ומבואר בגמ' שם שעשה שלא כדין שאותו אדם לא היה חייב נידוי. והקשו הראשונים מדוע לא חייב נידוי, הרי כל מי שעבר עבירה חייב נידוי, ות' הנ"י בשם הראב"ד שפירות העומדים למכירה ודעתו לשלם עבורם מותר לאכלם בלי לבקש רשות מהבעלים, ואפשר שאותו אדם היה דעתו לשלם. והקשה המחנ"א מהמבואר ברא"ש שצריך לזכות את הכסף מיד כשלוקח את החפץ. ותירץ שכשכונתו לתת כסף אינו צריך לזכות מיד, והרא"ש מיירי כשרוצה לשלם בשוה כסף ולכן כתב שצריך לזכות מיד. והנה ברעק"א על גליון השו"ע סי' שנט' ציין לדברי המחנ"א. וציין גם לתש' קול אליהו שחלק על המחנ"א וכתב בביאור דעת הראב"ד שדוקא בפני הבעלים מותר לאכול הפירות אבל שלא בפניו אסור שנראה כגנב, ועוד שמא ישכח לשלם, והרא"ש מיירי כשאינו בפני הבעלים. ולדבריו אין חילוק בין כסף לשוה כסף.

נמצא שלדעת המחנ"א כשדעתו לשלם מותר לקחת לעצמו את המע"ע אף אם אינו מזכה מיד כסף, ולדעת הקול אליהו רק אם מזכה מיד כסף. ויש לדון לדעת הקול

אליהו אם יפריש כסף ויניחהו שמור על מנת לתת לעני אך לא יזכה את הכסף בקנין האם סגי בכך, שאפשר שכה"ג אין חשש שמא ישכח, ובלקיחת מעשר העני גם אינו נראה כנגב שאינו לוקח פירות המוחזקים ביד אחרים אלא מוחזקים בידי.

והנה המחנ"א כתב דבריו ע"פ הראב"ד אמנם ראשונים אחרים כתבו תירוצים אחרים לקושייתו ואפשר שחולקים עליו, ובשטמ"ק ב"ק קיג' ע"ב חלק להדיא על הראב"ד. ולפ"ז לדינא קשה לסמוך על דברי המחנ"א. והקול אליהו חלק על המחנ"א אף בדעת הראב"ד ולדבריו מותר רק בפני הבעלים. וע"כ אין לנהוג לכתחילה כדברי המחנ"א ולקחת הפירות בלא לזכות מיד כסף תמורתם. ובשעת הצורך שקשה לו לזכות ע"י אדם אחר, אפשר להקל אם ייחד כסף לצורך העני אף בלא זיכוי, ע"פ מש"כ שאפשר שיועיל אף לקול אליהו. ובכה"ג, אף שמייחד כסף, בכל זאת עדיף שיזכה הכסף ע"י אשתו או בנו הגדול הסמוך על שולחנו, שאף שיש מחלוקת האם מועיל זיכוי על ידם וכנ"ל, מ"מ בצירוף הנ"ל יש להקל ובודאי עדיף מייחוד מעות בלבד.

ז. הלואה מראש לעני

אם אדם יודע שבמשך השנה יהיו לו פירות מעשר עני, יכול להלוות מראש כסף לעני (או גבאי צדקה) ולאחר שיפריש ויזכה לעני באופנים שהתבארו לעיל ינכה את שווי פירות מעשר העני מחובו של העני, ואין צורך להקנות לעני כסף אחר. כן מבואר בגיטין דף ל' ע"א.

ח. דרך נתינת מעשר עני למי שמתקשה בהקנאות

במקרה והמפריש את מעשר העני מתקשה בהבנת ועשיית ההקנאות הנ"ל (ורבים מתקשים בכך), יש לסמוך לקחת את פירות מעשר העני לעצמו אף בלא שיזכה אותם קודם לכן לעני, אלא רק יתן תמורתם כסף לעני. והטעם לזה הוא שדעת הרדב"ז בתשובה (הנ"ל באות א') שאם ידוע שהכהן מסכים שהמפריש יאכל את המתנות ויתן לו דמים מותר. והמהר"י קורקוס חלק עליו וכתב שלא מועיל אלא צריך לתת המתנות עצמם. ובתוך דבריו כתב המהר"י קורקוס: ואפילו יתן דמי כולם היכא דאיכא כהני במתא צריך לקיים מצות נתינה כדכתיבנא דיש מי שרוצה בהן ולא בדמיהן. עכ"ל. נראה מדבריו שאם כל הכהנים היו רוצים את הדמים יותר מאשר את הפירות היה יכול לתת את הדמים (ועיין מש"כ באות א' מהדרך אמונה בשם החזו"א כעין זה). וכפי הנראה בזמננו שמצויים פירות וירקות לקניה בקלות בודאי מעדיפים העניים לקבל דמים יותר מאשר כסף. ואף שאין לסמוך על אומדנא זו לכתחילה, מ"מ בשעת הצורך וכגון במי שמתקשה בעשיית הקנינים כדון, אפשר לסמוך להקל לאכול את הפירות ולתת דמיהן לעניים בלא שיזכה אותם מתחילה. ומסתבר שיש להפריש כסף מיד בשעת לקיחת הפירות ולשומרו לצורך נתינה שאם לא כן יש חשש שישכח או

יתרשל בנתינת הדמים לעניים ויתכן שכה"ג העניים לא מסכימים שיקח את הפירות על דעת לשלמם אח"כ.

ובכל צורת נתינה שהתבארה לעיל כשמזכה או נותן כסף לעניים תמורת הפירות יש לתת את המחיר שעולה לצרכן פרטי לקנות פירות באותו מקום, ואינו יכול לתת מחיר מוזל או מחיר סיוטנאי.

ט. מכירי עניים

יש אופן נוסף לתת לעני את מעשר העני והוא ע"פ הגמ' בגיטין דף ל' ע"א דמי שרגיל לתת מעשרותיו לעני מסויים, גם בלי מעשה קנין נחשב כנתינה, ויכול להלוות לו מראש כסף על דעת שבכל פעם שיפריש מע"ע יקח את הפירות לעצמו כנגד החוב שהעני חייב לו. ויתבאר להלן.

גיטין ל' ע"א במשנה: המלוה מעות את הכהן ואת הלוי ואת העני להיות מפריש עליהן מחלקן מפריש עליהן בחזקת שהן קיימין (רש"י: המלוה הזה כשיפריש תרומותיו ימכור התרומה ויעכב הדמים לעצמו בפרעון החוב הזה בשביל הכהן וכו'). ובגמ': ואף על גב דלא אתו לידיהו (רש"י: בתמיה) אמר רב במכרי כהונה ולויה (רש"י: דאינו רגיל לתת תרומות ומעשרות אלא לכהן זה) ושמואל אמר במזכה להן ע"י אחר עולא אמר . . . עשו את שאינו זוכה כזוכה. ע"כ. ופסק הרמב"ם כתירוץ ראשון ושני (ולא כשלישי). מבואר שאע"ג שצריך שהכהן יזכה בפירות התרומה, אם רגיל לתת לכהן מסויים אותו כהן זוכה בפירות בלא מעשה קנין. והטעם לזה פירש"י ששאר הכהנים אסחי דעתייהו והוה כמאן דאתי לידיהו דהני. ובתוס' ב"ב כג: כתבו שזהו מתנה מועטת שאסור לו לחזור בו אף באמירה בלבד ולכן נחשב הכהן למוחזק. ובב"מ דף מט' ע"א כתב רש"י הטעם שבמתנה מועטת אינו רשאי לחזור הוא משום שסמכא דעת המקבל על כך שהנותן יתן לו. והנה במשנה כתוב גם שמלוה את העני, ותקשה קושית הגמ' כיצד זוכה בפירות, וע"כ שתירוצי הגמ' נאמרו גם לגבי מעשר עני. ומוכח מזה שאף לגבי עניים אמרינן שעני שרגיל לתת לו אינו צריך מעשה קנין כדי לזכות בפירות מעשר עני.

והנה בירושלמי (גיטין פ"ג ה"ז) כתבו כבבלי שמיירי במכרי כהונה, והקשו: וכי יש מכר לעני. ומשמע שס"ל שאין דין מכיר לעני. ובמל"מ (פ"ז ממעשר ה"ו) כתב לבאר הירושלמי שדוקא במתנות שיכול בעה"ב לתת למי שרוצה נאמר דין מכירים, שמי שבעה"ב אינו נותן לו מסיח דעתו מלקבל, אבל במתנה שהזכאים לה יכולים לקחת מבעה"ב בעל כרחו אין הסחת דעת של שאר הזכאים, שהרי יכולים לקחת המתנות בעל כרחו. והנה בפ"ו ממתנ"ע ה"י כתב הרמב"ם שמע"ע המתחלק בגורן יכולים העניים לקחת בעל כרחו של בעה"ב. ולפי מה שביאר המל"מ בדעת הירושלמי לא

שייך בכה"ג מכיר לעני שהרי יכולים לקחת בע"כ של בעה"ב ואין ביד בעה"ב להחליט לתת לעני מסויים בדוקא, ועל כן לא שייך לומר ששאר עניים מסיחים דעתם. אמנם בבבלי לא הקשו כן ומשמע דס"ל שיש מכיר לעני. אך כתב המל"מ שי"ל שגם הבבלי יודה לירושלמי, ומה שמבואר בבבלי שהמשנה מדברת במכירים הוא לגבי כהן ולוי אבל לגבי עני צריך לבאר באופן אחר. עוד כתב המל"מ שאפשר שהבבלי מעמיד את המשנה במע"ע המתחלק בתוך הבית שבאופן זה יכול הבעלים לתת למי שירצה, והירושלמי מיירי במתחלק בגורן. או שסובר הירושלמי שאף המתחלק בבית יכולים העניים לקחת בע"כ. עכ"ד המל"מ.

והנה הרמב"ם (מעשר פ"ז ה"ו) כתב דין מכיר גם לגבי עניים. ולמש"כ המל"מ שרק היכא שיכול בעה"ב לתת המתנות למי שירצה שייך דין מכיר, צריך לפרש דברי הרמב"ם בבעה"ב המחלק מע"ע בתוך ביתו. ובאחרונים העירו שבתוס' חולין קלא. ד"ה יש מבואר שדעתם שאף מע"ע המתחלק בגורן אין יכולים העניים לקחת בע"כ של בעה"ב. ולדבריהם אף מע"ע המתחלק בגורן יש בו דין מכיר.

ולפי"ז מי שרגיל תמיד לתת מע"ע (לדעת הרמב"ם-המתחלק בבית) לעני מסויים אין צריך לזכות לו ע"י מעשה קנין.

ויש לדון במפריש מע"ע ונותן את הדמים לגבאי צדקה שאפשר שבכה"ג אין דין מכיר. שסברת רש"י ששאר עניים מסחי דעתייהו אפשר שלא שייכת במקרה ונותן לגבאי צדקה שאוסף לעניים רבים ולא לעני מסויים, שהרי העניים אינם מסיחים דעתם, שכיון שהגבאי מחלק את מה שמקבל לעניים נמצא שיתכן שיקבלו פירות אלו (או דמיהם) מידיו של אותו גבאי, ועל כן אינם מסיחים את הדעת מלקבלם. וסברת תוס' שהוי כמתנה מועטת וסמכא דעתיה של המקבל, אפשר שלא קיימת בגבאי צדקה המקבל מאנשים רבים, שמסתבר שפעמים רבות אינו זוכר ממי מקבל ולא שייך לומר שסמכא דעתיה על הנותן, ועוד שכיון שמקבל מאנשים רבים אפשר שלא שייך שסומך דעתו על יחידים מהם, אלא שסומך במעשי הצדקה שעושה על אנשים רבים. ועוד שאפשר שלא נאמרה סברת סמכא דעתיה אלא במי שמקבל את הכסף לעצמו, אבל גבאי צדקה שאינו לוקח לעצמו אינו סומך דעתו על הכסף.

י. העולה מהדברים:

א. המפריש פירות מעשר עני בכמות מועטת שאין אפשרות לתיתם לעניים עצמם, או שאם יתן לעני יהיה בזיון עבורו, נראה שרשאי לאוכלם ולתת את שווים לעני ומקיים בזה מצות נתינה. ואין צריך לזכות את הפירות עצמם לעני.

ב. המפריש פירות למע"ע בכמות שיש אפשרות לתיתם לעני, צריך לקיים מצות נתינה ע"י נתינת הפירות ואינו רשאי לתת דמיהם בלבד.

ג. מקיים מצות נתינה בין שנותן לעני ובין שנותן לגבאי צדקה. ויכול לקיים נתינה ע"י שמזכה הפירות ע"י אדם אחר (ואין צריך להודיע לעני).

ד. יכול לזכות ע"י קנין הגבהה שיעשה אדם אחר בפירות. אין לזכות ע"י אשתו או בנו הגדול הסמוך על שולחנו.

ה. יכול לזכות הפירות ע"י שיעשה גם קנין חצר וגם קנין אגב, ואחד משניהם נראה שיועיל.

ו. אופן עשיית קנין חצר ואגב: אדם אחר יתן לו פרוטה וישכור עבור העני את הקרקע שתחת הפירות. ואת הכלים בהם מונחים הפירות - וכן את המטלטלין שנמצאים בין הפירות לקרקע - ישכור בקנין אגב. ויקנה את הפירות לעני בקנין חצר או בקנין אגב, בקנין שמועיל משניהם.

לפני קבלת הפרוטה יאמר נוסח זה: תמורת הפרוטה הריני משכיר לעני פלוני (או לגבאי צדקה פלוני) את הקרקע שתחת פירות המעשר עני שהפרשתי. ואגב הקרקע הריני משכיר לו את כל המטלטלין שתחת פירות המעשר עני. והריני מקנה את פירות המע"ע לעני פלוני בקנין חצר או בקנין אגב קרקע, הקנין שמועיל משניהם.

ז. לאחר שזיכה הפירות לעני [או לגבאי צדקה], נראה שיכול לקחת הפירות לעצמו ולזכות (ע"י אחר) מיד את שווים בדמים לאותו עני, ואין צריך לבקש רשותו או להודיעו על כך, ולאחר מכן רשאי לאכול הפירות. את הכסף יתן לעני [או לגבאי צדקה] שזיכה לו.

ח. אם אין אדם אחר שיכול לזכות על ידו את שווי הפירות, נראה שיכול בשעת הצורך (לאחר שזיכה הפירות ע"י אחר כמבואר לעיל) לזכות על ידי אשתו או בנו הגדול הסמוך על שולחנו. ואם אינו יכול לזכות גם על ידם, יכול בשעת הדחק לייחד כסף בשווי הפירות ע"מ לתיתו לעני, ואח"כ לאכול הפירות.

ט. במקרה ומתקשה בהקנאות הנ"ל נראה שיכול לסמוך ולאכול את הפירות ולתת שווים לעני, ומ"מ קודם שאוכל את הפירות ייחד כסף בשווי הפירות ע"מ לתיתו לעני. ויכול לתת הכסף לאיזה עני שירצה.

י. יכול להלוות מראש כסף לעני ע"מ שיפרע החוב מפירות מע"ע, ולאחר שיקנה לו את הפירות יכול לקחת הפירות לעצמו ולנכות מהחוב את שווים.

שנות ערלה באילן שנעקר וחזר ונטעו

הרה"ג פינחס וקנין שליט"א

ראש כולל בבית המדרש מחבר ספרים "שלמי פינחס"

ערלה פרק א' משנה ג' "אילן שנעקר והסלע [גוש אדמה] עימו אם יכול לחיות פטור [ממנין חדש של שנות ערלה] ואם לאו חייב שטפו נהר והסלע עימו אם יכול לחיות פטור ואם לאו חייב נעקר או שזעזעתו המחרשה או שזעזעו ועשאו כעפר אם יכול לחיות פטור ואם לאו חייב. וביאר הרמב"ם [ע"פ תרגום הרב קורח] אם יש באותו העפר בכדי שאפשר שיחיה אותו האילן כשהוא עם אותו העפר לבדו ושוב נוטע עם עפרו במקום אחר אינו חייב בערלה לפי שאין זו נחשבת נטיעה שניה אלא הוא נחשב כאילו לא נעקר.

והנה במה שנקט התנא שבעינן שיכול לחיות בו כתב הרשב"א בתשובותיו ח"ג סימן רכ"ה "על דבר זה נתחבטתי כמה ימים, זמן שיכול לחיות כמה הוא, יגעתי ולא מצאתי, ומסתברא לי דאפילו יכול לחיות ממנו קצת ימים פוטרו ואפילו אינו יכול לחיות שלוש שנים כשני ערלה ומנא אמינא לי מדתנן בפרק השואל קא. שטף נהר זיתיו ונתנן לתוך שדה חבירו זה אומר זתי גדלו וזה אומר ארצי גדולה יחלוקו, ואוקמינא בגמרא שנעקרו בגושיהן ובתוך שלוש שנים ואע"פ שאין זו ראייה גמורה שיש לדחות קצת כיון שיכול לחיות סתם קתני ולא פירש משמע לכאורה כל שיכול לחיות קצת ימים קאמר וכו' והיינו טעמא נמי דכי לא נעקר ממקומו אלא שעדיין מחובר כל דהו במקום נטיעתו ואפילו כחוט הסרבל אותו המועט פוטרו ומעמידו על היתר הראשון אע"פ שאינו יכול לחיות ממנו כלל, וכמו ששינו ערלה פ"א מ"ד "אילן שנעקר ונשתתיר בו שרש פטור", וכמה יהא השורש רשב"ג אומר משום רבי אלעזר בן יהודה איש ברתותא כמחט של מיתון ומשום כך נראה לי דבחוצה לארץ אם נעקרו בגושיהן ויכולין לחיות קצת ממנו פטורים אלא שבתוספתא דערלה שנינו דבר שמסתפק לי דתניא סתם כיצד יודע אם יכול לחיות אם לאו, חופר גומא בארץ ונוטעו בה אם יכול לחיות פטור ואם לאו חייב".

מבואר מדברי הרשב"א שיש משמעות מהגמ' ב"מ ק"א ע"א ששיעור יכול לחיות הוא אפילו מקצת ימים אולם בחידושי הרשב"א דף ק"א ע"א וזה לשונו ד"ה "הא דקאמר ריש לקיש לא שנו אלא שנעקרו בגושיהן, קשיא לי אי נעקרו בגושיהן אמאי קאמר הלה ארצי גדלה, וניחא לי דאף על פי שנעקרו בגושיהן ויכולין לחיות בהן ומצילין אותם מן הערלה מכל מקום אינם יכולין לגדל פירות מחמת הגושין לבד ואף אם יגדלו לא יגדלו אלא פירות מועטין " אם כן מבואר שאפשר להעמיד את הגמרא

באופן שיכולין לחיות ג' שנים מכח גוש האדמה ומ"מ יכול הלה לטעון ארצי גדלה משום שע"י גושי האדמה היו גדילין פירות מועטים וע"י ארצי גדלו פירות מרובים, ולפי זה אין ראייה דסגי במקצת ימים. [שוב מצאתי שכן העיר בזה הברכי יוסף סימן רצ"ד ס"ק י"א].

וכתב עוד הרשב"א בתשובותיו דסגי במעט ימים מהא דתנן ערלה פ"א מ"ד דאילן שלא נעקר ממקומו לגמרי ועדין מחובר כל דהו במקום נטיעתו ואפילו כחוט הסרבל. אותו המועט פוטרו ומעמידו על היתר הראשון אף על פי שאינו יכול לחיות ממנו כלל, וכמו ששינונו שם "אילן שנעקר ונשתיר בו שרש פטור, וכמה יהא השורש רשב"ג אומר משום רבי אלעזר בן יהודה איש ברתותא כמחט של מיתון" א"כ מבואר מדבריו שנוקט בביאור המשנה דכל שנשאר שורש קטן ואע"פ שאינו יכול לחיות ממנו כלל ובפשטות כוונת הרשב"א שאינו יכול לחיות ג' שנים אבל מקצת ימים יכול לחיות דאי נימא שאינו יכול לחיות כלל כלשונו הרי שאילן זה נחשב כתלוש ופשוט שצריך למנות מחדש שנות ערלה וכן דיקדק בדברי הרשב"א החזו"א סימן ב' ס"ק ע"ב "אמנם דברי הרשב"א הם לצד דבעינן חי לעולם או ג' שנים" וכן מבואר במנחת שלמה סימן ס"ט סק"א ד"ה והנה וכו' "אף כי מלשון זה נראה לכאורה שהרשב"א סובר דשיור שורש פטור הוא רק משום חיבורו לבד אע"פ שאינו יכול לחיות ממנו כלל מ"מ נראה דלא מסתבר לפרש כן, כי סברה היא דאילן שאין לו שום יניקה מן הקרקע הרי הוא כתלוש גמור".

ושוב כתב הרשב"א דבתוספתא זו שינונו דבר שמסתפק לי דתניא סתם "כי צד יודע אם יכול לחיות אם לאו חופר גומא בארץ ונוטעו בה אם יכול לחיות פטור ואם לאו חייב". מדויק מהתוספתא שצריך שיחיה ג' שנים וע"כ צריך הוכחה הניכרת שמוכח שיכול לחיות דאי סגי במקצת ימים אין צורך להוכחה שהרי הדבר ניכר לעין, וא"כ מכח התוספתא הדרא קושיא לדוכתיא הרי אילן שנשאר במקומו ומחובר ע"י שורש קטן וודאי לא יכול לחיות ג' שנים וא"כ מאי מהני שורש קטן, והיה נראה לומר שיש לחלק בן הנדונים דאילן שנעקר בעינן ג' שנים ואילו אילן שנשאר בו שורש קטן היות והוא עדיין במקומו אע"פ שיכול לחיות רק קצת ימים עדיין שורש זה מחברו למקומו.

ויש לחילוק זה סמך מסתימת המשניות דהא במשנה ג' באופן שנעקר והסלע עימו מציין התנא דבעינן שיכול לחיות, וכן מבואר עוד במשנה באופן שזעזעו המחרשה אע"פ שנשאר במקומו מ"מ כל השורשים ניתקו גם בזה מציין התנא שיכול לחיות ממנו, ואילו במשנה ד' שהאילן נשאר במקומו ומחובר ע"י שורש קטן לא מצריך התנא שיעור שיכול לחיות בו.

וכן מדייק החזו"א סימן ב' ס"ק י' "יש כאן ג' ענינים א. נעקר הסלע ובזה קשר השורשים עם העפר ולא ניתק כלל אלא נתמעט העפר הרחוק ועי"ז קופח יניקתו

ב. שנתרסקו אברי השרשים ונתרופף הקשר בין השרשים והעפר, אבל עדיין לא ניתק הקשר לגמרי. ג. שמקצת השרשים נתקו לגמרי אבל נשתייר שרש אחד שלם ובדין הראשון והשני התנה התנא שיהא יכול לחיות במצבו ההווה, ובדין השלישי תנן סתמא פטור, ונראה הטעם דכל שרש אחד שלם הוי כתחילתו דשרש אחד שנשרש לפני ג' שנה פוטר ה"נ בנשתייר שרש אחד אע"ג שאין יכול לחיות בשרש אחד מ"מ עדיין לא נפסקה נטיעה ראשונה וכו' אבל בנעקר הסלע שאין כאן שרש אחד על מתכונתו הראשון בעינן שיכול לחיות".

שוב מצאתי שהעיר בדברי הרשב"א הגאון הרב צבי פסח פרנק סימן י"ג ס"ק ב ד"ה הנה וכו' "ממה שהביא הרשב"א ראיה מאילן שנעקר ונשאר בו שורש קטן, צריך לומר שאין העניינים שוים, דדוקא באילן שנעקר ונפרד לגמרי מקרקע עולם ומכש"כ בשטפו נהר שעבר ממקום למקום כשהוא חוזר ומשתרש בארץ חשיב עכשיו כנטיעה חדשה לכן צריך שיהיה בכדי לחיות ג' שנים דדוקא להפקיע ממנו שם נטיעה חדשה, משא"כ בדין אילן שנעקר ונשתייר בו שורש מכיון שלא נפסק מעולם מחיבורו לארץ לא תליא כלל בכח החיות של שורש קטן דאע"פ שעומד להפסק מ"מ בתר השתא אזלינן שעדיין לא נפסק והוא עדיין בחיבורו עומד והדבר דומה לאילן ששורשיו מתחדשים מזמן לזמן הללו נוצצים והללו נובלים דאין סברה לומר שצריכין למנות לו שני ערלה מיום צמחיתן של שורשים החדשים, מכיון שלא נפסק מעולם מחיבורו של האילן לארץ. וכל מעיין בדבר רואה בדקדוק לשונו של הרשב"א שלא השתמש בראיה זו שבמשנה ה' להכריח מכאן דגם בשטפו נהר לא בעינן חיות של ג' שנים, ואף הוא לא נתכוין לבנות מכאן יסוד לדינו שלא צריך ג' שנים, אלא דהכי קאמר הרשב"א דאם נאמר שגם בשטפו נהר הדין הוא שלא צריך ג' שנים. אז יהיה דינו וטעמו שווה כמו אילן שנעקר והשאר ממנו שורש דסגי ביכול לחיות קצת ודין אחד להם אבל וודאי אם נאמר דבשטפו נהר חיות של ג' שנים בעינן, אה"נ דלא דמיא כלל לדינא של נשתייר בו שורש ולא קרב זה אל זה וכמו שכתבנו".

מבואר מדבריו שעיקר הראיה שהתבסס עליה הרשב"א היא מהגמ' ב"מ ק"א וגם ראיה זו כתב הרשב"א שיש לדחות קצת, וממשנה ד' בדין אילן שנעקר ונשתייר שורש קטן אין כוונת הרשב"א להביא ראיה אלא שנקט דבריו בדרך אם תמצא לומר שלא בעינן ג' שנים אזי המשניות שוין בדיניהם. והיות והראיה מהגמ' ב"מ אינה גמורה ומהתוספתא יש משמעות דבעינן ג' שנים ממה ששאלו כיצד יודע אם יוכל לחיות ואי אמרינן דסגי במקצת ימים אין צריך לשאול דהא הדבר ניכר לעין, וכמו שביאר הברכי יוסף את דברי הרשב"א ס' רצ"ד ס"ק י"א ד"ה "אומנם ומה שנסתפק מכח התוספתא אפשר לומר דבשלמא אי בעינן שיכול לחיות זמן רב אמטו להכי שאלו לחכמה כיצד יודע אם יוכל לחיות וקאמר חופר גומא וכו' אלא אי אמרת דבקצת ימים סגי אין כאן שאלה דבעידנא דמעקר אילן זה אינו יכול לחיות אפילו פורתא ניכר לעין תכף ומיד".

ואשר על כן היות והראיה מהגמ' ב"מ אינה גמורה, והראיה ממשנה ד' היא על דרך אם תמצא לומר, הרי שלשון התוספתא מכרעת, ועל כן הסתפק הרשב"א והחמיר להצריך ג' שנים.

והיה נראה לתת סמך לדיוקו של הרב צבי פסח פרנק זצ"ל מתוך דברי הרשב"א בתשובותיו שהרי בתחילה הביא ראיה מהגמ' ב"מ קא. וכתב שיש לדחות קצת, ושוב הביא ראיה דסגי במקצת ימים ממשנה ד' אילן שנעקר ונשתייר בו שורש קטן. וצריך ביאור בסדר הדברים דלכאורה היה צריך הרשב"א בתחילה להביא ראיה מהמשנה הסמוכה לחברתה. ועוד שזו משנה ומדוע הקדים ראיה ממקום רחוק ובפרט שהראיה מהגמרא ולא מן המשנה. ועוד שהראיה מהמשנה הסמוכה היא ראיה גמורה לפום ריהטא ואילו הראיה מהגמ' בבא מציעא כתב הרשב"א שיש לדחות קצת, אלא בהכרח שהראיה העיקרית היא מסוגית הגמרא ב"מ קא. ושוב כתב דרך אם תמצא לומר [כמו שדייק הרב צבי פסח פרנק] ולא כדרך ראיה מהמשנה הסמוכה אילן שנעקר ונשתייר שורש קטן שעל צד דסגי במקצת ימים וכדמוכח מהגמ' ב"מ קא. הרי שהנדונים שוים אבל על צד שבעינן ג' שנים הרי שאין דמיון כלל בן שתי המשניות.

והנה בעצם הדין הנ"ל דבעינן שיכול לחיות שלוש שנים לכאורה צריך ביאור מה הטעם והסבר בדבר זה, ומצאתי שעמד בזה הגרשז"א זצ"ל בתשובה [הובאו דבריו במנחת שלמה חלק ג' סימן קנ"ה מכוון אוצרות שלמה, וכן כתב גם במנחת שלמה סימן ס"ט] וזה לשונו "אך על עיקר הסברה דמ"מ מה טעם וסברה יש בדבר להצריך שיוכל לחיות ג' שנים ראיתי דקשיא ליה טובא [לשוואל] הנה גם לידי קשיא מילתא טובא, ובתחילה עלה בדעתי לומר דאפשר שהטעם הוא משום דכל אילן שאינו יכול לחיות שלוש שנים לא מקרי אילן ובפרט בכה"ג שהוא הולך ובמצטמק ורע לו, ולכן כיון שע"י עקירה פקע מינה שם אילן חוזר שפיר ומתחייב בערלה כשחזר ונטעו כיון דמהשתא הוא דחייל עליה שם אילן וכדמצריכנן גבי הברכה דאע"פ שהבריכה כבר היתה מגדלת פירות שראויין לאכילה והיא כבר בריכה זקינה מ"מ כשהוא מפסיקה מן האילן הזקן נעשית חייבת בערלה ובארתי בזה הטעם משום שכל זמן שהבריכה יונקת מן האילן הזקן, אינה חשובה אלא כענף מן האילן הזקן ולא כאילן בפני עצמו ולכן כל שנשתנה מן שם ענף לשם אילן חייב שפיר בערלה וה"נ גם כאן אינו יכול לחיות מן העפר ג' או ד' שנים לא מקרי אילן".

וכעין יסוד זה מצינו במה שפסק הרמב"ם בפרק י' ממע"ש הלכ' י"ג אילן שקצצו מעם הארץ והחליף חייב בערלה ומונין לו משעת קציצה עכ"ל. ומשמע מדברי הרמב"ם שהחיוב הוא מעיקר הדין ולא משום מראית עין [רדב"ז] וע"כ הטעם הוא כמו שאמרו, משום דמיד שנגדם פקע מינה שם עץ משום דלא חשיב למקרי עץ כי אם לאחר שכבר יצא מן הקרקע ורואה פני חמה ולכן כשהחליף ויצא אילן אחר חייב שפיר בערלה.

משום דעתה נעשה אילן. [שוב מצאתי שכעין זה כתב במנחת שלמה חלק א' סימן ע' ד"ה נמצינו למדים ואף כתב להתיר מכח יסוד זה אילן שנטעו בעציץ שאינו נקוב ושוב נקבו או נטעו בארץ, שאין צריך למות שנות ערלה משעת נטיעה בארץ, משום דמעיקרו שמו אילן ועתה שמו אילן. ואע"פ שנשתנה מתלוש למחובר לשאר דינים מ"מ לענין ערלה לא נשתנה דינו].

וכן כתב בקהילות יעקב זרעים סימן כ"ז ס"ק ד' אילן היוצא מהשורשים אנו אומרים שכולו חייב דנידון כאילן חדש אע"פ שיצא משורש ישן כיון שהוא עצמו נקרא אילן חדש חייב בערלה אע"פ שיצא ממקום שעברו עליו ג' שנים עכ"ל. משמע מדבריו שאע"פ שהשורשים באים מאילן זקן מ"מ היות ועל היוצא משרש זה יש שם אילן חדש מונין לו שנות ערלה, ואינו בטל כלפי שאר האילן.

וכן יש להוכיח יסוד זה ע"פ מה שכתב באור זרוע סימן שכ"ז ד"ה "אלא אי קשיא הא קשיא. האיך קונים יין מן העכו"ם הלא יש בהם וודאי ערלה בכרמיהם שנוהגים בכל שנה ושנה שנועצים ראשי הגפנים בארץ וחותכים אותו להבדילו מן השורש ונעשה גפן אחד שני גפנים, וערלה כי האי גוונא אסורה דהיינו הברכה, ובשלמא אם אינם חותכים כי אם לאחר השרשה שזה וודאי מותר דלא עדיף מאילן שנעקר וסלע עימו דאם יכול לחיות פטור אלא אם חותכן קודם שנשרש הא וודאי ערלה דהיינו בריכה שנפסקה מאביה והוסיפה אח"כ דאסור".

והעיר בדבריו במנחת שלמה סימן ס"ט ס"ק ג' ד"ה וכיון וכו' "ולכאורה דבריו תמוהין מאוד דאיך כתב שאם חותך לאחר השרשה וודאי מותר והלא תנן הבריכה שנה אחר שנה ונפסקה מונין לה משעה שנפסקה וכיון שהוא אחר שנה הרי ברור שכבר נשתרש במקום השני ואפ"ה אם חתכו חייב וכו' ונראה דטעמא דהפסקה מחייבת בערלה הוא משום דמעיקרא הוי יחור ועכשיו עץ, אבל כאן דיקדק האו"ז בלשונו שכתב שנועצים ראשי "הגפנים" בארץ ועפ"ז אתי שפיר דבשלמא בהברכת יחור עושה שפיר ההפסקה שינוי מיחור לאילן, משא"כ אם נעץ את כל הגפן עצמו וחלקו לשנים הרי שני החלקים שמם עליהם מעיקרא אילן והשתא אילן, והשוני מתבטא בזה שבתחילה היה אחד ועתה שנים, והרי לאו נטיעה הוא ולכן דווקא באופן שחתכו קודם שהשריש במקום השני אז הוא חייב בערלה מכיון שבשעת השרשה לא היה יכול לחיות, דומה הדבר לאילן שנעקר בלא עפר ונטעו במקום אחר שהוא חייב. משא"כ אם חתכו לאחר שהשריש ונקלט יפה אז אין סיבה לחייב בערלה דההפסקה לא גורמת בו שום שינוי דמעיקרא אילן והשתא אילן".

ועפ"ז מובן מדוע השווה האור זרוע דין זה לדין אילן שניטל ועפרו עימו דהיות ויכול לחיות אמרינן דשמו עליו דמעיקרא שמו אילן והשתא שמו אילן. וא"כ נמצא איפוא דהיות ובעינן שיהיה שמו עליו הרי דאילן שנעקר ועפרו עמו כדי ששמו ישאר עליו

בעינן שיכול לחיות ג' שנים דאל"כ הרי האילן הולך ומצטמק ורע לו ואבד שם אילן ממנו.

והנה עד כאן ביארנו בדעת הרשב"א שיש לחלק בן אילן שנעקר וסלע עימו שצריך ג' שנים לאילן שנעקר ונשאר במקומו ועדין מחובר בשורש קטן שהוא פטור מערלה. ברם בירושלמי [ע"פ ביאור הגר"א] מבואר דבפשטות בעינן שיכול לחיות ג' שנים אף באילן שנעקר ונשאר בו שורש כמחט של מיתון, וזה לשונו "כיני מתני' אם יכול לחיות פטור ואם לאו חייב חזקיה שאל פחות מיכן כתלוש הוא השתחוה לו אסור, כותבין עליו גיטי נשים, אמרין חזר ביה חזקיה א"ר יונה מן הדא חזר ביה דא"ר יוחנן בשם רב ינאי מכיון שיש כמחט של מיתון דבר בריא שיש לו שלוש שנים חזקיה שאל שלישי מחט שנה שני שלישים שני שנים, חברייא בעי מחט ושליש דבר בריא שיש לו ארבע שנים אין תימר לא חזר ביה למה שאל כן, אמר רבי יונה מן מילתה חזר ביה דאמר רבי יוחנן בשם ר' ינאי מכיון שיש כמחט של מיתון דבר בריא שיש לו שלש שנים". א"כ מבואר דאף באופן זה מצריך הירושלמי שיוכל לחיות ג' שנים וא"כ ה"ה לאילן שנעקר ועימו סלע דעלה קתני במשנה דבעינן שיכול לחיות והיינו ג' שנים.

הרמב"ם בפרק י' הלכה י"ב כתב שבין באילן שנעקר והסלע עימו ובין באילן שנעקר ונשאר ממנו שורש אחד וכו' מפני שיכול לחיות, וכן כתב הרא"ש בהלכותיו דבתרויהו בעינן שיכול לחיות, אע"פ שבמשנה ד' לא הזכיר התנא תנאי זה מ"מ נקטו הראשונים דהיות והוזכר תנאי זה במשנה ג' הרי שמשנה ד' המשך למשנה ג', ולא הוצרך התנא לפרט שוב.

וכתב החזו"א סימן ב' ס"ק י"ב "דהנה הרא"ש ז"ל עמד בהא דתנן אילן שנעקר ונשתיר בו שורש פטור מ"ט תנן הכא דסגי בשורש ולעיל תנן דבעינן דיכול לחיות וכתב וז"ל אז ידוע שיכול לחיות במקומו ופטור אף אם הוסיף בו עפר וכו' בטושו"ע סימן רצד' סעיף כ' והנה דברי הרא"ש היפוך דברי הרשב"א שכתב דבשורש קטן וודאי אינו יכול לחיות, והרא"ש כתב דזהו ביטחון שיכול לחיות אומנם דברי הרשב"א הם לצד דבעינן ג' שנים אבל הרא"ש פשיטא ליה כדברי הרשב"א דסגי במקצת ימים ושורש אחד מבטיח זה, ואחרי דהרשב"א מספקא ליה והרא"ש פשיטא ליה אין ספק מוציא מדי וודאי. אם כן מבואר שהחזו"א נוקט בפשיטות דהיות והרא"ש מבאר דאף באילן שנשאר בו שורש קטן אמרינן טעמא "מפני שיכול לחיות" הרי בעל כרחך היינו מקצת ימים, דהא וודאי שאינו יכול לחיות מכח שורש קטן ג' שנים וא"כ ה"ה באילן שנעקר והסלע עימו דסגי במקצת ימים. דזהו שיעור יכול לחיות בו והיות והרשב"א מספקא ליה והרא"ש וודאי ליה הרי אין ספק מוציא מדי ודאי.

וכן מוכיח החזו"א את דבריו מהא דאיתא בירושלמי דרבי יאשיה מייתי נטיעות מחו"ל, "ואם צריך ג' שנים וצריך שיעור גדול כדי שיצא הספק מליבנו אין הדבר נוח

להביא בגושיהן מחו"ל, והיה הפסד הוצאת הדרך יתירה על השכר". והיינו דהיות וסגי בעפר שיכול לחיות האילן ממנו מקצת ימים הרי שבעפר מועט סגי ובאופן זה הוצאות הדרך אינם מרובות ונמצא משתכר בזה.

אולם מרן הרה"ג שמואל הלוי וואזנר שליט"א כתב בתשובה בשו"ת שבט הלוי חלק ה' סימן קנ"ו שנשאל ע"י כבוד ידידנו היקר הרב הגאון המושלם וכו' רבי יוסף י. אפרתי שליט"א. בעיקר דין אילן שנעקר בגושו ידוע ספיקו של הרשב"א אם בעינין כדי לחיות ג' שנים או לא ואם באנו להצריך שיכול לחיות ג' שנים הרי קשה מאוד הקביעות בזה, אך מאידך ידועה הכרעת החזו"א בערלה ס' ב' וכן בדיני ערלה ס"ק י"ח אתו"ד מעל', ובתוך התשובה כתב "והשתא לענין שיעור כדי לחיות בכמות הזמן אשר רבינו הרשב"א ח"ג ס' רכ"ה מסופק אם כדי לחיות ג' שנים שנות ערלה אם קצת מן הימים. ומקיל מספק זה בערלת חו"ל ומחמיר בערלת א"י, אלא ששוב מפקפק על צד ההיתר מתוספתא פ"ק דערלה כלהלן: והנה מרן החזו"א ס' ב' ס"ק י"ב רצה להוכיח מדברי הרא"ש דפשיטא ליה להקל מה דמספקא ליה להרשב"א להחמיר וזה שהביאו להכריע להקל לגמרי, איברא רואה אני שאין הבנת החזו"א בדברי הרא"ש מוסכמת שהרי בדברי חמודות על דברי הרא"ש בהלכות ערלה אות י"ד העתיק ספיקו של הרשב"א וחילוקו בין א"י לחו"ל על דברי הרא"ש, וגם לישנא דאינו יכול לחיות ממנו כלל שבתשובת הרשב"א לענין שרש קטן אינו משמע כהחזון איש דאינו יכול לחיות ג' שנים והרא"ש דקרי לשרש קטן יכול לחיות היינו משום דסגי בקצת ימים, דלשון אינו יכול לחיות כלל, מורה יותר שכלל וכלל לא, גם מקצת מג' שנים וע"כ לא תני בשורש קטן השיעור דיכול לחיות. אבל ההבדל בזה בן הרשב"א להרא"ש יראה לענ"ד דיסודי אילן שנעקר ובו סלע ואילן שנעקר ובו שרש הם שונים זה מזה דאילן שנעקר לגמרי ורק נשאר עפר סביבו ההיתר מכח יכול לחיות שבעפר דזולת זה הרי הוא עקור לגמרי, משא"כ אם נשאר על מקומו עדיין נשאר קצת נהי דעל שורש קטן זה בוודאי אינו יכול לחיות כמש"כ הרשב"א, מ"מ כיון דמשורש זה שוב מתפתחים ומתחלפים שאר השרשים במשך הזמן הרי לא נקרא עקור לגמרי, א"כ הרשב"א מדבר מצד השרש הקטן עצמו דע"ז ודאי אינו יכול לחיות כלל, והרא"ש זה עצמו קורא יכול לחיות כנ"ל דגורם חליפין ועיין היטב בלשון הריבמ"צ בלשון המשנה ד".

נמצא איפוא לסיכום: לדעת החזו"א בדין אילן שנעקר וגושו עימו הרשב"א מסתפק אי סגי במקצת ימים או שצריך ג' שנים ולדעת הרא"ש פשיטא ליה דסגי במקצת ימים ועל כן הכריע כדעת הרא"ש משום דפשיטא ליה, ודעת הרה"ג שמואל וואזנר שליט"א דבאילן שנעקר וגושו עימו בין לדעת הרשב"א ובין לדעת הרא"ש הדבר מסופק.

אשוב לספרים

משניות שביעית - דברי שיר

משניות מסכת שביעית עם פירוש הרמב"ם,
הרא"ש והרב ברטנורא ופירוש "דברי שיר"
מהגאון ר' שאול יוסף רייכנברג שליט"א

העומד להעריך דבר אם טוב הוא אם לאו, מדדי ההערכה הם אם המטרה לה נעשה הדבר ראוי היא ואם הוא מותאם למטרתו למענה נעשה. יתכן שיהיה כלי שנעשה מחומרים מובחרים בעיבוד מדויק מראהו נאה אחיזתו טובה, אך אינו מותאם לפעולה עליו לפעול, כלי כזה אין חפץ בו. יש כלי פשוט שבפשוטים, לא תואר לו ולא הדר לו, השני טוב מהראשון ש"טוב" אינו מושג ערטילאי, אלא אם טוב הוא למטרתו שהוכן לו. "אדם טוב" הוא מי שטוב למה שאדם נוצר, טוב הוא לאשר תכונת האדם דורשת, טוב הוא ל"אדמיות". "פטיש טוב" הוא אם טוב הוא ל"פטישיות" ואם נתאחדו יחד שתי המעלות גם טוב הוא למטרתו וגם חומר טוב ומראהו נאה, ודאי שהוא "טוב מאד", "הן אנכי בראתי חרש נופח באש פחם ומוציא כלי למעשהו" (ישעיה נד' ט"ז) "כלי הראוי לעשות עמו הדבר אשר עשאוהו בעבורו" (מצודות שם).

ספר טוב, הוא ספר שטוב למטרה למענה נעשה. הכותב ספר בחכמת התורה לכל מקצועותיה המגוונים והרבים, צריך לכותבה לצורך מה. רבי, רבי יהודה הנשיא רבינו הקדוש, לא כתב את המשניות [הספר הראשון] אלא לצורך "ולמה עשה רבינו הקדוש [למה כתב את המשנה] ולא הניח הדבר כמות שהיה, שראה שתלמידים מתמעטין והולכין, והצרות הולכות ומתחדשות ובאות, ומלכות רומי פושטת בעולם ומתגברת, וישראל מתגלגלין והולכין, לקצוות. חיבר חיבור אחד להיות ביד כולם כדי שילמדוהו במהרה ולא ישכח" (הקדמת הרמב"ם ליד החזקה). וכך כל גדולי ישראל מחברי הספרים כתבו כאשר ראו שיש לדור צורך בספר. [מסופר על הרמ"א שכתב ספר מעין השולחן ערוך, כשראה את הש"ע החליט שאין צורך בספרו, עמד וגנזו – לפי הסיפור שרפו]. ספר שנכתב שלא לצורך פעמים טוב לו שלא נכתב משנכתב...

כל דור ודור וכל צבור וצבור זקוק לספר למטרה שונה ובסגנון שונה, אם את הספר "דברי – שיר" של מחברנו הגאון רבי שאול יוסף רייכנברג שליט"א נמדוד על פי הערכים שהזכרנו שיכתב לצורך הדור והצבור ולמה שהדור צריך לו, ושהספר יהיה

מותאם ומתאים למטרתו, נוכל להמליץ על הספר בפה מלא: וְנִרְאֵה אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה
וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד, טוֹבָה מִטְרַתּוֹ וְטוֹב הוּא לְמִטְרַתּוֹ. תּוֹכּוּ מְשׁוּבַח וְסַגּוּנוֹ נָאָה.

בדורות שקדמו לנו, אלו שעסקו בלימוד, היקף ידיעותיהם היה רב ועצום, לא במתנת
חינם זכו לידע הגדול, כח ההתמדה ללמוד נושא מתחילתו, מאלף עד מקום שכח
הלומד מגיע, היה רב. חזון נפרץ היה לדעת ש"ס, פשוטו כמשמעו, מברכות עד סוף
טהרות. אנשים בקיאים ברמב"ם טור עם בית יוסף ושולחן ערוך, מצויים היו בכל
מקום. מאידך היו רבים שקבעו עיתים לתורה מתוך מסירות נפש, והסתפקו בהבנת
הנלמד ככתבם וכלשונם, וכפשוטם בלבד, ומצא להם. לעומת הדורות שקדמו לנו,
ניכר בדורנו "ירידת הדורות", מורגשת ומודגשת ירידה גדולה לעומת הקודמים לנו,
היום לא "מתגלגלים" בבתי המדרש רבים שיודעים ש"ס טור וש"ע, כאלה שיודעים
ממש ולא כאלו שיודעים לחפש ולמצוא, אלא שדברי תורה משוננים ומחודדים
בפיהם אם שואלים אותם לא מגמגמים אלא אומרים מיד, יודעים לא על ידי תוכנות
חיפוש למיניהם, ולא עפ"י ספרים מקצרים. את היודעים נער יספרם, אחד מעיר
ושנים ממשפחה. ומאידך יש גם אשר דורנו הוא בכלל "אכשר דרא", מעלה לבני דורנו,
אין מסתפקים בהבנה שטחית, בסיס של ידע והבנה כמעט לכולם יש, ולכן עומדים
ושואלים למה זה כך ולמה זה לא כך, כל אחד בדרגתו, לימוד "יבש" שוב אינו מספק
[אולי לא מעלה על דורות קודמים כאן, אלא הם יראתם היתה קודמת לחכמתם,
גם אם לא היה מובן, למדו מתוך יראה, ודורנו...] אך היות וחסר לנו כח ההתמדה,
העקשנות ואהבת העמל, להקדיש זמן ויגיעה ללמוד סוגיא ונושא, אנחנו רוצים
הכל בקלות ובמהירות, אלא שתורה בקלות "לא הולך", לכן מרימים ידיים ונכנעים
מלהתחיל דבר שחדש הוא לנו. כיון שירדנו ולא מוכנים "להשקיע", ומצד שני אכשר
דרא ורוצים להבין ולהעמיק, התוצאה העגומה שלא זה בידנו ולא זה. חלל זה שנוצר
בדורנו על ידי הרצון להבין אך ללא השקעה וללא יגיעה ועמל בא למלא מחברנו
הגאון ר' שאול יוסף שליט"א בלימוד מסכת שביעית. רבים רוצים לבוא בשעריה אבל
השערים געולים, המחבר שליט"א פותח לנו שער כפתח שצריך הדור, לא פתח צר
שאין בו הבנה ולא פתח רחב מדי שחוששים להכנס בו, אלא פתח הראוי לנו, מתאים
לנו. ולאלה מבינינו שהפירוש "דברי שיר" עדיין פתח דחוק הוא להם, כל דבר מוקשה
הוברה בהערות המחכימות המוספות על הפירוש. לא רק הרחבה והעמקה ימצא
הלומד בהערות, אלא הכוונה מרובה למקור המעין ממנו נובעים הדברים. ואם המים
שהמחבר שאב והערה ל"דברי שיר" ולהערות הנלוות אינם מרוים את צמאון הלומד,
המחבר שליט"א כבר הורה את הדרך ילך בה אל המעין עצמו שמים רבים זוכים בו.

על בקיאותו של המחבר הגאון שליט"א בדיני שביעית [ושאר מצוות הארץ] אין
צורך להאריך ולהכביר במילים, ידועים, מפורסמים, ומצויים בכל בית מדרש ובבתי
הלומדים ספריו בסדרת "משפטי ארץ" בהוצאת בית מדרשנו, המחבר שליט"א הוא

משניות שביעית "דברי שיר"

העונה על רוב השאלות המופנות חדשים לבקרים לבית המדרש. דרך כתיבתו אינה מכבידה על המעיין והלומד את הפירוש "דברי שיר" שירה חדשה ונעימה בפייהו.

"חידוש" נוסף בספר, הרוצה לתרגם את הנשנה במשניות למעשה, להעתיקם ולהעבירם מתורה שבכתב לתורת "השטח", ימצא בסוף כל פרק את ההלכות ואת ההוראות המעשיות הנובעות ממקור המשניות מה מותר ומה אסור בשנה השביעית.

במהדורה בספר שלפנינו, מלבד הפירוש "דברי שיר" מודפסים סביב משנה ומשנה פירוש הרמב"ם למשניות, פירוש הרא"ש ופירוש הרב ברטנורא. למרות שפירוש הרמב"ם והרב ברטנורא מצויים ביד הכל, טוב עשה המחבר שהגישם לפני הקורא, חוסך מהלומד לפתוח עוד ספר לעיין ולבדוק. הדפסת פירוש הרא"ש על הדף ברכתו מרובה יותר, כי הוא פירוש קצר ואינו מצוי ביד הכל [פירוש הרא"ש המודפס על הדף במשניות שבדפוס ווילנא הוא רק חלק קטן מפירוש הרא"ש השלם המודפס בספרנו]. פירוש הרא"ש בעיקרו, תוכנו דומה לפירוש הר"ש אך הר"ש בפירושו מרחיב ופורץ ימה וקדמה צפונה ונגבה ולא כל אדם יכול לו, לעומת פירוש הר"ש פירושו של הרא"ש "קל" יותר "מובן" יותר ומצריך פחות מאמץ.

* * *

יהי רצון מלפני אבינו שבשמים שמחברנו הגאון יזכה להדפיס ספרים רבים ולהפיצם בישראל, כפי שזכה בספרו החדש "דברי שיר", ואז ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר ענו לה באר חפרוה שרים כרוה נדיבי עם.

ש.א.

ידוע מערבי שנות שמיטה קודמות שרבים נוטעים אילנות, להשלים כל מה שהחסירו במשך השנים הקודמות. על כן אנו מפרסמים את רשימת אילני הכלאים המצויים בשוק. הרשימה היא משנת תשע"א, למיטב ידיעתנו לא חלו שינויים בשכיחות הרכבות הכלאים.

אנו מזכירים שבדרך כלל אין לסמוך על מוכר השתיל משתי סיבות: חלקם אינם נאמנים, ורובם אינם יודעים. אינם יודעים אלו מינים הם כלאים זה בזה שבהלכה דינם כשני מינים, ואלו מינים הם מין אחד. וגם אינם יודעים אם השתיל שהם מוכרים הוא מורכב ועל מה הוא מורכב.

נזכיר שגם אם קונים אילן שלדברי המוכר הוא בן שנתיים ויותר, בהרבה מאד מקרים יש למנות שנות ערלה מזמן העברת השתיל לאדמה. על כן חבל לשלם מחיר יקר עבור שתיל "מבוגר" כדי שיניב פירות סמוך לנטיעה, שעד עבור שנות הערלה פירותיו אסורים.

* * *

בית מדרש גבוה להלכה בהתישבות החקלאית

רח' המלמד 1 ת.ד 57200 ירושלים טל: 02-6517793 פקס: 02-6522010

רשימת עצים שיש בהם ושאינ בהם הרכבות כלאים לשנת תשע"א

הרה"ג שאול רייכנברג ד"ר משה זקס

אסור להרכיב עץ מין על אינו מינו, ואסור לשתול עץ המורכב על מין אחר, ואסור לקיים עץ מורכב על מין אחר וכל שכן שאסור לטפל בו. הפירות שגדלו על עץ מורכב מותרים באכילה.

כיום מרבית השתילים מורכבים, חלקם על מינים וחלקם, לצערינו, על מין אחר. עץ המורכב על מין אחר אסור לשתולו ואסור לקיימו, כמו כן עץ המורכב על ספק מינו אסור לשתולו.

כדי להקל על ציבור הנוטעים מוגשת בזה רשימה של עצי פרי, אלו עצים יש לחשוש בהם לכלאים ובאיזה כנות רגילים להשתמש לכל עץ. רשימה זו נכונה לשנת פירסומה.

כלאים

מורכב על מינו בלבד	אבוקדו
כל אחד מורכב על מינו בלבד	אגוזי מלך, פקאן, מקדמיה
רובו מורכב על חבוש שהוא כלאים, מיעוטו מורכב על כנות אגס בטוליפוליה, אגס זריע, ועל כנות BHF (שכיח בזן קוסטיה) – המותרות.	אגס
מורכב על אלה אטלנטית, ועל מיכלואי אלה שהם ספק כלאים. ייתכן גם גידול על כנת אלה אמיתית בעצמה אך לא נהוג.	אלה אמיתית (פיסטוק)
מורכב על מינו בלבד.	אנונה
מורכב על מינו בלבד.	אפרסמון
חלק מהשתילים מורכבים על כנות אפרסק המותרות (בלאדי, נמאגוד, 12-198), חלק גדול על המיכלוא GF677 שהותר, חלק על הנסן שלא הוכרע להיתר, וחלק על כנות שקד ואחרות שהם כלאים.	אפרסק ונקטרינה
מורכב כרגיל על כנות הדרים וולקה (וולקה מריאנה) ואחרים שהם ספק כלאים.	אשכולית
כמו דובדבן	גודגדן
מורכבת על מינה בלבד	גויאבה
רוב השתילים על כנת מהלב, שעדיין לא הוכרע הגדרתה עפ"י ההלכה. חלק על כנת קולט שהוא מינו. וכן על מיכלוא של מהלב ומזרד שלא נבדק הלכתית.	דובדבן
מורכב על מינו בלבד [או בלתי מורכב].	זית
מורכב על מינו בלבד	חבוש
מורכב על מינו בלבד [או בלתי מורכב].	חרוב
מורכב על מינו בלבד [או בלתי מורכב].	ליצי

לימה (ליים)	מורכב על וולקה ועל מיקרופילה, שהם ספק כלאים.
לימון	רובו על כנת וולקה שהיא כנראה מיכלוא של לימון עם חושחש ולא הוכרע להוציאה מספק כלאים, ויש מתירים. מיעוטו על מקרופילה הדומה ללימון – ספק כלאים. קיימת אפשרות להשרשת הלימון ללא הרכבה, אך כמעט שאינה נהוגה.
לימקווט (לימון סיני)	על כנות הדרים חושחש וולקה – ספק כלאים.
משמש	רובו מורכב על מינו. חלק על שזיף, ועל מיכלואים שאינם מינו והם כלאים.
מנגו	מורכב על מינו בלבד [או בלתי מורכב].
ענבים	מורכב על מינו בלבד
פג'ואה	מורכב על מינו בלבד [או בלתי מורכב].
פומלה ופומלית	כמו האשכולית, על וולקה וחושחש – ספק כלאים.
פיטאיה [וכן פרי גן עדן קובו]	אינו מורכב.
פיסטוק	ראה אלה אמיתית
פפאיה	מורכב על מינו בלבד [או בלתי מורכב].
צבר	אינו מורכב.
קומקווט (תפוז סיני)	כמו לימקווט.
קיוי	מורכב על מינו בלבד [או בלתי מורכב].
קליפים (קלמנטינות ומנדרינות)	חלקם מורכבים על חושחש, שלגבי מינאולה אורטניק וטמפל– הקליפים הגדולים - הוסכם שהוא מינם. לגבי שאר הקליפים עדיין לא הוכרע להוציאם מספק כלאים, ויש מתירים. חלק מהקליפים מורכבים על וולקה שהוא ספק כלאים, וכן על מיכלואי התלת עלה (c35, 812, טרואייר). כנת הקליאופטרה מותרת לקליפים אך כמעט ואינה מצויה.
רימון	מורכב על מינו בלבד [או בלתי מורכב].

כלאים

שזיף	כמחצית השתילים מורכבים על כנות שזיף (מריאנה) המותרות, חלק על 677 ועל השקד והם כלאים, מעט על כנות חדשות הנראות כשזיף (סיטיישן, פרסיאנה, מירן) ונמצאות עדיין בבירור הלכתי.
שסק	רובו המוחלט על מינו, מעט על חבוש – כלאים.
שקד	רובו על מיכלואי 677 והנסן שנראה שהם כלאים, מעט על שקד מר שהוא מינו.
תאנה	מורכב על מינו בלבד [או בלתי מורכב].
תמר	אינו מורכב.
תפ"ז	רובו מורכב על וולקה שהוא ספק כלאים, חלק על מיכלואי התלת עלה (812, c35, טרואייר) שהוא ספק כלאים, מעט על חושחש שהוא מינו, ומעט על קליאופטרה ורנגפור שלא הוכרע להוציאם מגדר ספק כלאים.
תפוח	מורכב על מינו בלבד.

לתועלת הציבור

בית המדרש מפרסם מידע חודשי על אחוזי הערלה המצויים בשוק.
 במשרדי "בית המדרש" בטלפון 02-6488888 שלוחה 32.
 המידע מבוסס על לוחות אחוזי הערלה הכלליים המתפרסמים
 ב"הליכות שדה" בעריכת ד"ר משה זקס.
 שיעור הפרוטה - בטלפון הנ"ל שלוחה 33.
 מענה לשאלות הלכתיות בנושאי מצוות התלויות בארץ
 בטלפון הנ"ל בשלוחה 31.
 מענה לשאלות בעניני מעשר עני - בטלפון הנ"ל בשלוחה 35

שמיטה ברפת

ברצוננו לשתף קצת את צבור קוראי הליכות שדה באתגרים לפנייהם עומדים החקלאים שומרי השביעית ובדרך פתרונם. לא הובאו בדברים הספרות ההלכתיות לא ל"ביעות" ולא ל"פתרונות", אלא תיאור הדברים בקצרה.

אף שבתוצרת הרפת, הן בתוצרת החלב והן בתוצרת הבשר, אין קדושת שביעית, וכלפי הצרכנים אין להם שום קשר לשביעית, אך למגדלים, החזקת הרפת [כמו כן הלול] קשורה ואחוזת בגידולי שביעית.

קיימים שני סוגי רפתות, "רפת בשר", כלומר שמגדלים את העגלים כדי להשתמש בבשרם, ו"רפת חלב" שמגדלים את הפרות והעגלות כדי להפיק מהם חלב. כמו שבשר וחלב במטבח ועל השלחן לא קרב זה אל זה, כך שונה "רפת בשר" מ"רפת חלב". הרפת המודרנית שונה מהרפתות הישנות שהחזיקו בהם מספר מועט של פרות, הרפת היום היא "בית חרושת" לחלב או בשר, הכל מתנהל בה על תחשיבי הוצאות והכנסות, על פי בדיקות מדוייקות "מדעיות", איזה מזון מפיק יותר חלב בפחות עלות, באיזה מזון יש מספיק פחמימות, חלבונים ושאר אבות המזון שסיפקו הכי הרבה בשר וחלב.

פנינו לר' שמאי צור נ"י מרכז הרפת בקיבוץ חפץ חיים, "רפת חלב", שיציג לפנינו "תמונה" קצרה של הערכות הרפתנים לשנת השמיטה, ותודתנו על הענות לנו.

* * *

הרפת בחפץ חיים מונה כ 670 ראש. 320 פרות חולבות, 50 "יבשות", פרות שמסיבות שונות נמצאות בהפסקת חליבה, 300 עגלות שעדיין אין נותנות חלב. העגלות הן מגיל 0 (אפס) עד המלטה ראשונה, שרק אחר ההמלטה מתחילות לתת חלב.

הפרות צורכות שני סוגי מזון - גרעינים וכוספא, ומזון גס: שחת תחמיץ וקש. הגרעינים והכוספא במשך כל השנים הם יבוא מחוצה לארץ, כך שהשנה השביעית אינה מהווה שום שינוי להשגתם ולשימוש בהם. מה שאין כן ה"מזון הגס" שמקורם בגידולי ארץ ישראל.

כמויות המזון הגס היומיות הנצרכות ל"סוגי" הפרות השונות הן:

לפרות חולבות 8 ק"ג מזון גס ליום. לפי 320 ראש הכמות הנצרכת לרפת בכל שנת השמיטה 965,000 קילו.

320 פרות לכל אחת 8 ק"ג ל 365 ימי השנה $320 \times 8 \times 365 = 964,400$.

שמיטה ברפת

לפרות ה"יבשות" 6 ק"ג ליום, לפי 50 פרות, לכל שנת השמיטה כ - 110,000 ק"ג
 $50 \times 6 \times 365 = 109,000$

לעגלות 3 ק"ג ליום, לפי 300 עגלות, לכל שנת השמיטה כ- 330,000 ק"ג
 $300 \times 3 \times 365 = 328,500$

לפי החשבון הנ"ל אנחנו צריכים לספק בשנת השמיטה לרפת כמיליון ארבע מאות אלף ק"ג מזון גס. (1,405 טון) $965,000 + 110,000 + 330,000 = 1,405,000$

התכנון הוא לקבל את הכמות הנ"ל ע"י זריעה לפני שנת השמיטה בשדות חפץ חיים: 940 דונם דגן (שעורה, שיבולת שועל, חטה) היבול המצופה הוא 600,000 ק"ג

330 דונם סורגום (דורה) היבול המצופה 800,000 ק"ג. בנוסף לכך נוסיף שחת-קטנית לפי הצורך מיבול השנה הזו (השנה השישית).

בברכה,

שמאי צור

מרכז רפת חפץ חיים

ברכת מזל טוב
 לראש בית מדרשנו
 הגאון רבי יוסף יקותיאל אפרתי שליט"א
 ולרבנית שתחי'
 ולחתנם ידידנו מכובדנו
 הרב אליה ישורון יפה שליט"א
 ולרבנית שתחי'
 להולדת הנכד - הבן

יהי רצון מלפני אבינו שבשמים שהרך הנולד יגדל לתפארת
 משפחותיכם החשובות

ותזכו לרוות ממנו ומכל יוצאי חלציכם רב נחת, לשמחת לב כל אוהביכם

לומדי בית המדרש   המכון לחקר החקלאות
 ההנהלה וצוות העובדים

לוח ערלה לפירות קיץ - תשע"ד

ד"ר משה זקס

מין וזן	תכונות ותיאור	זמן קטיף	נטיעת תשע"ב (דונם)	השטח הכללי (דונם)	ערלה אחוז
אגס ס"ה			240	17050	0.12
ג'נטיל	קטן, צהוב	יוני	-	200	-
אטרסקה	גדול, מאורך, ירוק אדום	יוני, יולי	20	250	0.8
קוסטיה	מאורך, צהוב, לחי אדומה	יולי	80	2500	0.16
ספדונה (וספדוצ'ינה)	ירוק בהיר, צואר קצר	יולי, אוגוסט	140	14000	0.1
ברטלט	ירוק או אדום, גדול, רוב ייבוא	אוגוסט	-	50	-
נאשי (יפני או סיני)	דומה לתפוח	אוגוסט	-	50	-

אוכמניות ¹	סגול, מעוגל ומעט שטוח, קטן, חלק. הרבה פירות מסורים	אוגוסט עד אוקטובר		100	!30
-----------------------	--	-------------------	--	-----	-----

אנונה		אוגוסט עד פברואר	20	700	0.9
-------	--	------------------	----	-----	-----

¹ בזן זה קיים רוב ערלה או חשש ל"קבוע" - שעצי הערלה נפוצים ברוב המקומות.

המכון לחקר החקלאות עפ"י התורה
לוח ערלה / ד"ר משה זקס

מין וזן	תכונות ותיאור	זמן קטיף	נטיעת תשע"ב (דונם)	השטח הכללי (דונם)	ערלה אחוז	
אפרסק ס"ה			2125	30050	2.5	
ארלי ספרינג	ציפה צהובה	אפריל, מאי	300	2300	3 { 4.5	
	ציפה צהובה, גדול	אפריל, מאי	55	1500		1.3
אלמוג	ציפה לבנה	סוף אפריל עד מאי	-	800	-	
ווייט ספרינג (1270)	ציפה לבנה, דומה לאלמוג	סוף אפריל עד מאי	-	500	-	
פלורדגלו (9-82)	דמוי סוולינג, ציפה לבנה, גדול	מאי, יוני	-	50	-	
עודד (10 ג' 87)	ציפה לבנה, דומה לסוולינג	יוני	520	4500	3.2 { 4.6	
	ציפה לבנה, גדול	יוני	250	3500		2.2
	דמוי סוולינג, ציפה לבנה, קצה חד	יוני	-	400		0
שוגר ווייט לידי	כמו בבקוק אך גדול	יולי	50	2500	0.7	
סמרסנאו	כמו בבקוק אך גדול	יולי	350	4900	2.8	
הרמוזה	ציפה לבנה, מאורך, גדול	יולי, אוגוסט	100	3000	1.25	
198-12 ורובידו	דמוי סמרסט, צהוב עם לחי אדומה	יולי, אוגוסט	-	50	-	
סמרסט ופיירטיים	ציפה צהובה, גדול מאוד	ספטמבר	-	50	-	

מין וזן	תכונות ותיאור	זמן קטיף	נטיעת תשע"ב (דונם)	השטח הכללי (דונם)	ערלה אחז
ספטמבר וסקרלט סנואו	ציפה לבנה	ספטמבר	500	6000	3.3

מין וזן	תכונות ותיאור	זמן קטיף	נטיעת תשע"ב (דונם)	השטח הכללי (דונם)	ערלה אחז
נקטרינה (אפרשזיף)			1630	18750	2.9
רדגלו	ציפה צהובה, קטן עד בינוני	אפריל, מאי	-	150	-
מאיגלו	ציפה צהובה, קטן עד בינוני, אדום מבריק	מאי	-	700	-
פיאסטרד, וכן ג'יסי 100	ציפה צהובה	מאי	-	50	-
11-9 וכן סנרד	ציפה צהובה, בינוני	מאי	-	50	-
גלי	ציפה לבנה	מאי	150	1850	2.2
סן סנואו	ציפה לבנה	מאי	50	2000	0.6
סן לייט	ציפה צהובה, בינוני	יוני	-	150	-
15-5	ציפה צהובה, בינוני	יוני	300	2700	5.8
סנואו קווין	ציפה לבנה, בינוני	סוף יוני	-	400	-
ארטיגלוואו, קווין ג'יאנט, סויטי	ציפה לבנה, בינוני	יולי	500	2500	8.3

המכון לחקר החקלאות עפ"י התורה
לוח ערלה / ד"ר משה זקס

מין וזן	תכונות ותיאור	זמן קטיף	נטיעת תשע"ב (דונם)	השטח הכללי (דונם)	ערוץ ערלה
אינדפנדס, נקטרד, ארלי סנגרנד, פלברטופ	ציפה צהובה	יולי	-	700	-
פנטזיה	ציפה צהובה, גדול	סוף יולי עד אוגוסט	30	2000	0.5
פליימקיס	ציפה צהובה, גדול	אוגוסט	-	50	-
פרליין	ציפה צהובה, גדול	אוגוסט, ספטמבר	-	200	-
אוטמפרי	ציפה צהובה, גדול	אוגוסט, ספטמבר	-	100	-
הונייגולד	ציפה צהובה, קטן, צהוב	ספטמבר	-	50	-
זנים חדשים אפילים	ציפה לבנה, גדול	אוגוסט, ספטמבר	600	7500	4

באבאקו	ראה פאפיה
--------	-----------

גויאבה ²	יתכן יבול גם מסורים	ספטמבר- נובמבר	65	2200	0.47
גויאבה תותית ¹	פרי קטן	מספטמבר עד נובמבר	4	14	4

דובדבן (חמוץ) ²		יוני, יולי	20	250	-
-------------------------------	--	------------	----	-----	---

¹ בזן זה קיים רוב ערלה או חשש ל"קבוע" - שעצי הערלה נפוצים ברוב המקומות.

² חלק מהיבול גדל אצל נכרים (ספק ערלה מנכרים קל יותר).

מין וזן	תכונות ותיאור	זמן קטיף	נטיעת תשע"ב (דונם)	השטח הכללי (דונם)	אחוז ערלה
גודגדן (מתוק) ²		יוני, יולי	300	5000	-
זית מאכל (גדול) ²	שימורים כל השנה	ספטמבר, אוקטובר	200	21800	0.27
זית לשמן ס"ה ^{1,2}	השווק נמשך שנה ויותר	ספטמבר עד דצמבר	5900	66000	2.1
סורי ועוד ^{2,1}	גודל בינוני, הנפוץ		5800	55500	2.9
ברנע (ודומיו)	בעיקר לשמן, גדול וקצת מחודד (שמן נחות)		100	10500	0.36
חבוש		ספטמבר עד דצמבר	10	500	0.4
חרוב	אין פרי ערלה	אוקטובר עד דצמבר			-
ליטשי	פרי אדום	יוני עד אוגוסט	67	3100	0.48
לונגן	פרי דומה לליטשי אך בצבע חום	כמעט ואין ערלה			
לימון		אפריל עד נובמבר	3000	25000	2.3

¹ בזן זה קיים רוב ערלה או חשש ל"קבוע" - שעצי הערלה נפוצים ברוב המקומות.

² חלק מהיבול גדל אצל נכרים (ספק ערלה מנכרים קל יותר).

המכון לחקר החקלאות עפ"י התורה
לוח ערלה / ד"ר משה זקס

מין וזן	תכונות ותיאור	זמן קטיף	נטיעת תשע"ב (דונם)	השטח הכללי (דונם)	ערלה אחז
לימה (ליים)	קטן, ירוק, מעט רחב פחוס	יולי עד נובמבר	180	900	1.4
לימקווט	צורת לימון קטן ומאורך, ירוק צהוב	יולי עד נובמבר	-	60	-

מישמש ס"ה		מאי, יוני	8000	330	0.94
רעננה		יוני	110	6000	0.46
330 ושונים	אדומים או גדולים, ובכירים	מאי, יוני	220	2000	2.4

מנגו	וכן ספוטה, מעט מאד בשוק	יולי עד נובמבר	900	19000	0.12
------	-------------------------	----------------	-----	-------	------

נקטרינה ראה אחרי אפרסק

ענבים ללא חרצנים ס"ה			1798	25658	1.38
מחממות (125 ס.ב.ס.)	אשכול לא צפוף, ענב ירוק	סוף מרץ עד סוף מאי	50	1250	0.6
פרלט באיזור מקדים	צהוב, קטן, עגול	מאי עד יולי	-	50	0.8
670	אדום כהה, קטן עד בינוני	מאי עד יולי	-	50	-

מין וזן	תכונות ותיאור	זמן קטיף	נטיעת תשע"ב (דונם)	השטח הכללי (דונם)	ערלה אחוז
125 (פריים) כולל ס.ב.ס, ארלי סויט	אשכול לא צפוף, ענב ירוק	מאי, עד יולי	400	6500	1.5
108 (מסטרי)	דומה ל 125 אך קצת מאורך	יוני, יולי	100	1500	1.7
סופיריור	ירוק, גדול, מעוגל	יוני עד אוגוסט	400	5000	1.3
פליים סידלס	אדום	יוני עד אוגוסט	72	900	2
637 (ספרינג בלאש)	אדום כהה, מאורך	יוני, יולי	-	50	-
אדומיניק	אדום כהה	יוני, יולי	1	43	0.55
סייבל	שחור בינוני	אוגוסט	50	170	9.3
יערה	שחור, לא גדול	יוני עד אוגוסט	-	80	-
מידנייט ¹	שחור מאורך (כנראה הרוב בפיקוח)	יולי	75	150	25
זנים נסיוניים	(כנראה הרוב בפיקוח)		100	300	17
רוקי (253)	ירוק	יולי	50	250	5.8
מליסה	ענב לבן מאורך, נטיעה נסיונית (כנראה בפיקוח)	יולי עד ספטמבר	-	20	-

¹ בזן זה קיים רוב ערלה או חשש ל"קבוע" - שעצי הערלה נפוצים ברוב המקומות.

המכון לחקר החקלאות עפ"י התורה
לוח ערלה / ד"ר משה זקס

מין וזן	תכונות ותיאור	זמן קטיף	נטיעת תשע"ב (דונם)	השטח הכללי (דונם)	ערלה אחז
סולטנינה (תומפסון)	ירוק, צהוב, מאורך	יולי עד נובמבר	200	7000	0.45
קרימסון	אדום ענב בינוני	אוגוסט, ספטמבר	200	1800	2.2
664	ענב לבן מאורך, נטיעה נסיונית (כנראה בפיקוח)	אוגוסט, ספטמבר	-	25	-
אוטם רויאל	ענב שחור, נסיונית (כנראה בפיקוח)	אוגוסט, ספטמבר	-	85	-
בלק פינגר (149)	שחור גדול וארוך	ספטמבר	-	100	-
סקרלוטה:	אדום, גדול, אובלי	ספטמבר, אוקטובר	100	500	5.6

ענבים עם חרצנים ס"ה					
			279	8530	0.6
קרדינל	שחור	אמצע מאי, יוני	-	50	-
דן בן חנה	שחור	אמצע מאי עד יולי	1	300	0.04
ורד	אדום	יולי	-	100	-
בונייר	שחור	יולי	-	100	-
מוסקט המבורגי	אדום-אדום, טעם מוסקטי	יוני עד אוגוסט	40	600	1.4

¹ בזן זה קיים רוב ערלה או חשש ל"קבוע" - שעצי הערלה נפוצים ברוב המקומות.

מין וזן	תכונות ותיאור	זמן קטיף	נטיעת תשע"ב (דונם)	השטח הכללי (דונם)	אחוז ערלה
דבוקי	צהוב	אוגוסט, ספטמבר	-	200	-
איטליה	ירוק, גדול, מוסקט	אוגוסט, ספטמבר	-	150	-
זאני (ומעט מהזן אלול)	ירוק בהיר, גדול, אליפטי	ספטמבר, אוקטובר	200	3500	1
חילואני (אדום)	כולל שאמי וברלינקה (שחור)	ספטמבר, אוקטובר	16	550	0.44
רד גלוב	אדום סגול, גדול עגול	ספטמבר, אוקטובר	20	3000	0.1
אוטם בלאק	שחור	אוקטובר	2	30	1.1
פאפיה רוב ערלה!	עגול מאורך ירוק		15		!80
פג'ואה		נובמבר עד דצמבר	-	25	-
פיטאיה ס"ה	קקטוס, פרי בצורת ביצה		20	470	2.4
פיטאיה (זוחלת)	צהובה עם ציפה הלבנה	דצמבר עד מרץ	-	30	-
פרי עדן	אדום וגם לבן, בליטות צבעוניות	מאי עד דצמבר	20	320	2.7
פיטאיה עמודית (קובו)	חלקה ופרי קטן יותר, גם מ"סורים"	יוני עד ספטמבר	8	120	0-0.5

המכון לחקר החקלאות עפ"י התורה
לוח ערלה / ד"ר משה זקס

מין וזן	תכונות ותיאור	זמן קטיף	נטיעת תשע"ב (דונם)	השטח הכללי (דונם)	אחוז ערלה
פסיפלורה	ראה שעונית				
צבר	קיים חשש להשתרשות צמחי בת, יש בפיקוח		260	4300	2.3-4
נפוליטוס	מין צבר שעליו נאכלים - אין מידע ברור, מרביתה חלקות מעבר לשנות ערלה. קיים ספק אם יש בו בכלל דין ערלה.				
קומקואט		דצמבר עד מאי	10	400	0.2
קיוי(אקטנידיה)	צורת ביצה, חום אדום	ספטמבר עד ינואר	75	1860	0.38
קרמבולה ¹	צהוב ירוק, דמוי פלפל וצלעות	ספטמבר עד אפריל	10	68	15
שזיף אירופי		אוגוסט עד אוקטובר	18	1800	0.1
שזיף יפני ס"ה			794	18000	0.58
רויאלזי	קטן, אדום, פחוס	מאי	100	3000	0.64 { 0.5 1.1 -
מטלי	קטן, אדמדם, עגול	מאי	140	1220	
רד ביוט	בינוני אדום, פחוס	מאי, יוני	-	300	

¹ בזן זה קיים רוב ערלה או חשש "קבוע" - שעצי הערלה נפוצים ברוב המקומות.

מין וזן	תכונות ותיאור	זמן קטיף	נטיעת תשע"ב (דונם)	השטח הכללי (דונם)	אחוז ערלה
אוגדן	צהוב, עגול	יוני	30	1210	0.36
מריפזה	ציפה אדומה, קצת אליפטי	יוני	-	50	-
ויקסון	ירוק צהוב, קצת מאורך	יוני, יולי	4	300	0.2
קלסי	ירוק, חלל בקצה גלעין	יולי	-	300	-
לרודה, נוביאנה, אמברה, בלק אמבר	סגול	יולי	-	1000	-
בלק דיימונד	שחור, ציפה אדומה, גדול	יולי	100	2900	0.48
קוין רוזה	ארגמן, גדול	יולי	-	300	-
פרייר	גדול, פחוס, כהה	יולי	-	800	-
סנגולד	ירוק צהוב, עגול	יולי	100	2100	0.57
קסלמן	אדום, קצת מאורך	יולי	-	50	-
ניו יורקר	שחור	סוף יולי	20	520	0.46
גולדן קינג	צהוב, קטן	אוגוסט	-	200	-

המכון לחקר החקלאות עפ"י התורה
לוח ערלה / ד"ר משה זקס

מין וזן	תכונות ותיאור	זמן קטיף	נטיעת תשע"ב (דונם)	השטח הכללי (דונם)	אחוז ערלה
אנג'לנו	פחוס סגול, (דומה לזן נוביאנה אך לא כהה)	אוגוסט	-	400	-
רדרוזה	ארגמן, עגול, גדול יחסית	אוגוסט	-	50	-
בלק ג'ם (440)	שחור, ציפה בהירה, גדול	ספטמבר	300	3300	1.1
שיזף		אוגוסט עד אוקטובר	10	300	0.5
שסק		פברואר עד מאי	100	2500	0.25
שעונית ¹ (פסיפלורה)		פברואר עד יולי	230	1200	!40
שקד ²	היבול בפרי קלוף - גלעין, הרוב ייבוא	ספטמבר עד נובמבר	2300	30000	1.35
תאנה ס"ה	יש גם ייבוא ומנכרים		130	2600	0.8
ארגמנית		מאי עד דצמבר	100	1500	0.9
שאר זנים ³		מאי עד נובמבר מעט במאי הרבה באוגוסט עד אוקטובר	30	1100	0.6

¹ בזן זה קיים רוב ערלה או חשש ל"קבוע" - שעצי הערלה נפוצים ברוב המקומות.

² חלק מהיבול גדל אצל נכרים (ספק ערלה מנכרים קל יותר)

³ בשסק גם יבול נכרים, וכן יבול ערלה קיים בו מנטיעת ע"א בלבד שהייתה 100 ד'

מין וזן	תכונות ותיאור	זמן קטיף	נטיעת תשע"ב (דונם)	השטח הבללי (דונם)	ערלה אחוז
תות עץ	מעט, אין יבול ערלה				-
תמר יבש		ספטמבר עד נובמבר משווק כל השנה	800	17500	0.1
תמר לח		אוקטובר עד ינואר משווק כל השנה מהקפאה	15	4200	0.1
תפוח ס"ה			1280	43800	25
תפוחים בכירים					
ענה	מאורך לא מוצק	יולי	100	4000	0.7
בכירים שונים (9-11, 60א, 52א)		יולי, אוגוסט	20	500	0.5
תפוח רגיל ס"ה ללא הבכירים הנ"ל.			1160	39300	0.4
זנים שללא שמירה רבה בקירור (כרגיל אינם מצויים כלל לאחר פברואר)					
גרנד	תפוח ירוק (כמו גרני סמית)	יולי עד ספטמבר	10	200	0.5
אין כמוהו	שטוח	אוגוסט	-	100	-

המכון לחקר החקלאות עפ"י התורה
לוח ערלה / ד"ר משה זקס

מין וזן	תכונות ותיאור	זמן קטיף	נטיעת תשע"ב (דונם)	השטח הכללי (דונם)	אחוז ערלה
אורליאן	פסים אדומים, קצת מאורך	אוגוסט עד אוקטובר	-	2000	-
להלן רשימת הזנים הרגילים המשווקים מקירור כל השנה, לגביהם מובא במספר הראשון אחוזי הערלה עד ינואר שהוא לפרי מקירור לזמן קצר, ואחריו אחוזי הערלה מינואר (בגרני סמית מפרבורא) מקירור ממושך					
גלה	קצת פחוס, ירוק עם מעט פסים אדומים	אוגוסט עד אוקטובר	200	4000	2.5 0.1
מולינג דלישס	פחוס, צבעוני	אוגוסט עד אוקטובר	-	400	-
יונתן (כולל גו'ני)	אדום, ציפה קשה יחסית, לא גדול	אוגוסט עד אוקטובר	60	1600	1.5 0.1
דלישס אדום (חרמון, טופרד) ²	אדום מאורך כולל זן חדש אורגון ספר 2 הדומה לו	אוגוסט עד אוקטובר	120	10000	0.2 0.05
זהוב ²	קליפה צהובה עם נקודות שחורות קטנות	אוגוסט עד אוקטובר	170	10000	0.7 0.1
גרני סמית	ירוק, גדול	ספטמבר עד נובמבר	450	9500	2.2 0.3
פינק ליידי	ורוד וצהוב, יש גם ייבוא	ספטמבר	150	1500	5 0.2

² חלק מהיבול גדל אצל נכרים (ספק ערלה מנכרים קל יותר).